

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Historie československého četnictva mezi lety

1918-1938

Autor práce: Roman Máčaj

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Radek Galaš, pplk. v. v

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Radku Galašovi, pplk. v.v., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

MÁČAJ, R. *Historie československého četnictva mezi lety 1918-1938: bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2016. xxx s. Vedoucí bakalářské práce : Mgr. Radek Galaš, pplk. v.v.

Klíčová slova: četnictvo, bezpečnostní sbory, výstroj a výzbroj, četnická pátrací stanice, Československo, zbraně, edukace, kriminalita.

Bakalářská práce teoreticky vychází z konceptu zkoumání. V bakalářské práci je na základě řízeného rozhovor s policejním historikem zabývající se bezpečnostními sbory, pomocí studia archivních spisů z let 1918-1938 v Československu a díky využití informací ohledně kriminality a bezpečnostní situace provedena analýza stavu, organizace, výbavy a edukace četnictva.

ABSTRACT

MÁČAJ, R. *History of Czechoslovak Gendarmerie between 1918-1938: Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, 2016. xxx p. Supervisor : Mgr. Radek Galaš, pplk. v.v

Key words: Gendarmerie, security departments, equipment and weaponry, Gendarmerie investigative station, Czechoslovakia, criminality

This bachelor work is patterned on the concept of investigation. In this bachelor work is performed the analysis of the condition organization equipment and education of the Gendarmerie based on the interview with the police historian who occupy with the security departments then based on the study of the archival sources from the period 1918-1938 in Czechoslovakia and also based on using the information about criminality and security situation.

Obsah

Obsah	6
Úvod.....	8
Cíl a metodika bakalářské práce	9
1. Vznik a vývoj četnictva v letech 1850-1918.....	11
1.1. Rakouská monarchie v druhé polovině 19. století	11
1.2. První stopy četnictva v českých zemích.....	12
2. Československá republika a její politický vývoj v letech	13
1918-1938	13
2.1. Vznik samostatného Československa	13
2.2. Hospodářství a ekonomika Československa 1918-1938.....	15
3. Organizace četnictva	16
3.1 První etapa.....	16
3.2. Druhá etapa	19
3.3. Třetí etapa.....	20
4. Nábor a vzdělávání četnictva	22
4.1. Nábor četnictva	22
4.2. Přijímání k četnictvu a doplňování stavu	24
4.3. Přijímání legionářů.....	25
4.4. Důstojníci a jejich povyšování	27
4.5. Exponování četničtí štábní důstojníci	29
5. Výstroj a výzbroj.....	31
5.1. Stejnokroje a distinkce	31
5.2. Výbava	34
5.3. Zbraně	34
6. „Speciální“ útvary četnictva.....	37
6.1. Četnické pátrací stanice	37

6.2. Četnické letecké hlídky	39
6.3. Četnické pohotovostní oddíly	40
7. Stráž obrany státu	41
7.1. Vznik nové bezpečnostní složky	41
7.2. Výstroj a výzbroj SOS	45
7.3. První nasazení Stráže obrany státu.....	45
7.4. Sudetoněmecké povstání	46
Závěr	48
Seznam použitých zdrojů	50
Seznam příloh.....	54
Přílohy	55

Úvod

Jak již vyplývá z názvu, bakalářská práce se zabývá historií četnictva na území naší republiky. Soustředí se zejména na období v letech 1918-1938, kdy tato bezpečnostní složka procházela velkými změnami v souvislosti s oběma světovými válkami. Celkový vývoj s sebou přinášel řadu problémů a otázek, které ale s postupem času přispěly k utvoření perfektního systému, jenž také ovlivnil současnou strukturu organizace bezpečnostních složek.

V této bakalářské práci se věnuji studiu historických pramenů a spisů vedených archivními fondy, jako např. Národní archiv, Archiv bezpečnostních složek a zejména dokumentům z fondu muzea policie ČR. Získané informace jsou zaměřeny v první řadě na vývoj a organizaci četnictva, výzbroj a výstroj, edukaci četnictva či na problematiku politického vývoje v Československu. Z těchto informací a jejich následnou analýzou se snažím objektivně zjistit stav a porozumět komplikované struktuře tohoto bezpečnostního sboru.

Pro zpestření jsou v šesté a sedmé kapitole uvedena zajímavá témata jako např. „Speciální“ útvary četnictva nebo jednotky Stráže obrany státu. Tyto kapitoly jsem chtěl uvést zejména proto, že doba před Mnichovskou smlouvou z roku 1938 je z pohledu policejních či vojenských historiků velice tragická a hrdinské činy padlých četníků, vojáků a finančníků jsou mnohdy opomíjené. Předchozí kapitoly pak podrobně mapují a srozumitelně interpretují celý vývoj četnictva jako samostatného bezpečnostního sboru.

Cíl a metodika bakalářské práce

Hlavním cílem této bakalářské práce je popsat historický vývoj československého četnictva v letech 1918-1938 a na základě analýzy historických pramenů a spisů zjistit případný rozdíl ve stavu a struktuře četnictva jako páteřního bezpečnostního sboru v Československu. V případě zjištění nedostatků či odchylek se pokusit analyzovat jejich příčiny a to za pomoci studia služebních předpisů týkajících se organizace a fungování četnictva v Československu v období let 1850-1938, dále pak pomocí řízených rozhovorů s policejními historiky zabývající se bezpečnostními sbory a bádáním v Národním archivu, Archivu bezpečnostních složek a studováním spisů z fondu muzea policie ČR.

Nejprve budou vysvětleny pojmy, organizace a vývoj četnictva od roku 1850. Při vysvětlování těchto pojmů vycházím z odborné literatury a ze sbírek platných a účinných zákonů z dob monarchie až do doby tzv. „První republiky“.

Dále bude vysvětlen politický vývoj Československé republiky, kde opět vycházím ze sbírek platných a účinných zákonů a také dalších právních předpisů spojených s četnictvem a bezpečnostní situací v ČSR. Plynule navazuji na kapitolu, která hovoří o organizaci četnictva, jeho poslání a úkolech, které podrobně analyzuji z dokumentů tehdejší doby.

Následující část se věnuje náboru a vzdělávání četnictva. Výsledkem studia této problematiky je vyhodnocení příčin a okolností tehdejší personální situace a další edukace četníků.

Další kapitola je věnována výstroji a výzbroji četnictva a jejího postupného vývoje a modernizace. Tentokrát jsem čerpal z výsledků analýzy provedené na základě řízených rozhovorů s jednotlivými historiky a zkoumáním sbírek a exponátů muzea Policie České republiky. Výsledkem tohoto rozboru je celkové vyhodnocení.

Poslední část práce jsem zaměřil na „speciální“ útvary četnictva a Stráž obrany státu jako samostatný bezpečnostní sbor, který byl tvořen policisty, četníky, armádou a finanční stráží. V této části je zkoumán nevyhnutelný vývoj bezpečnostních sborů, který reagoval na postupné zhoršování bezpečnostní situace v Československu. Jako zdroj informací byly použity sepsané výpovědi četníků a informace státních orgánů z uvedených archivů.

V závěru bakalářské práce jsou na základě studia archivních spisů, zkoumání odborné literatury a provedených rozhovorů porovnány výsledky shora uvedených analýz se stavem, organizační strukturou a vývojem v Československu. Výsledkem je určení příčiny a rozdílů uvnitř bezpečnostního sboru, který byl ve funkčnosti pro stát velice důležitý a je zde poukazováno na jednotlivé anomálie a možné poučení současných bezpečnostních sborů s ohledem na zhoršování současné bezpečnostní situace v Evropě a nárůst kriminality.

1. Vznik a vývoj četnictva v letech 1850-1918

1.1. Rakouská monarchie v druhé polovině 19. století

Za vlády císaře Františka Josefa I. trpěla habsburská monarchie značným úpadkem a klesající popularitou. Toto období pojmenovává velké množství autorů a historiků jako tzv. neoabsolutismus.

„František Josef I. se v době Bachova absolutismu snažil za pomoci zástupů byrokratů a množství reforem, vytvářených loajálními aristokraty ve vládě (tedy s vyloučením veřejnosti), modernizovat monarchii. Mezi klady neoabsolutismu řadíme hospodářský rozvoj a rozvoj obchodu, vznik obchodní a živnostenské komory. 26. března 1850 byly zřízeny Obchodní a živnostenské komory, 20. prosince 1859 byl vydán tzv. „živnostenský řád“, který umožňoval svobodné podnikání. Jeho nevýhodou bylo, že po zaplacení určitého poplatku směl podnikat naprosto každý, i bez potřebného vzdělání. Byly též odstraňovány cechy (cechovní správa byla příliš zastaralá a představovala brzdu pro rozvoj kapitalismu). Nejprůmyslovějšími oblastmi Rakouska byly Čechy a Dolní Rakousy. Absolutismus tohoto období měl vliv mimo jiné i na kulturu.¹ Velké množství byrokratických změn a reforem v tomto období vedlo k několika neúspěšným pokusům o zřízení nového bezpečnostního sboru v českých zemích po vzoru Itálie a Francie. Zřízení zejména v oblastech mimo městských aglomerací si žádala odborná veřejnost. Toto období okolo roku 1850 bylo charakteristické zejména několika potlačenými povstáními proti vládnoucí monarchii. Dne 18. ledna 1850 byl vydán zákonný předpis o zavedení četnictva na celém území habsburské monarchie.

„Dle základních rysů o zřízení četnictva čili žandarmerie pro císařství, schválený nejvyšším rozhodnutím od 8. června 1849, ráčil jest jeho veličenstvo k nejponíženějšímu přednešení ministrů záležitostí vnitřních a vojenství a k radě ministerstva nejvyšším rozhodnutím od 18. ledna 1850 prozatímní orgánický zákon o četnictvu stvrditi, výkazy stavu a nákladu schváliti a naříditi ministroví záležitostí vnitřních aby, v srozumění ministry vojenství a financí bez odtažů vše opatřil, by

¹Dějepis.com, Rakouská monarchie v druhé polovině 19. století. [online]. 2015 [cit. 2015-12-12]. Dostupný z Internetu: <<http://www.dejepis.com/ucebnice/rakouska-monarchie-v-druhe-polovine-19-stoleti/>>.

četnictvo v době co možná nejkratší v náležitém počtu bylo sebráno, pořádně vycvičeno a ve skutek uvedeno. Dle nejvyššího rozkazu se tímto prozatímním orgánický zákon o četnictvu v Rakouském císařství vydává a vůbec vyhlašuje. Bach. m. p. "²

1.2. První stopy četnictva v českých zemích

Po zřízení četnictva na celém území monarchie v letech 1850-1860 personální stav četnictva činil 16-19 četnických pluků podle potřeby. V jednom četnickém pluku byla naplněnost cca 1000 mužů. Organizační struktura C.K. četnictva obsahovala orgány jako: Gendarmerieinspektor (Generální inspektor četnictva), který byl v dnešním pohledu vrchní velitel s nejvyšší kázeňskou pravomocí, dále Landesgendarmerie-kommanden (Zemské četnické velitelství), pod které přímo spadalo doplňovací oddělení, Abteilungskommanden (Velitelství četnického oddělení), Bezirksgendarmerie-kommanden (Okresní četnické oddělení) a v poslední řadě Gendarmerieposten (Četnická stanice).

Na českém území působily dva četnické pluky, které byly pojmenovány podle místa působení v úředním německém jazyce a to druhý pluk-Gendarmerie-Regiment Nr. 2 für Böhmen a na Moravě a ve Slezsku se o pořádek staral třetí pluk-Gendarmerie-Regiment Nr. 3 für Mähren und Schlesien.

Avšak po tomto období následovala řada dalších reforem četnictva, kdy zejména v roce 1866 byli četnické pluky zrušeny a nahrazeny organizační jednotkou pod názvem četnické zemské velitelství. Největší reformou četnictvo prošlo za doby rozpadu monarchie na předlitavskou a zalitavskou část při tzv. dualistickém období let 1867-1918. Všechna snaha politiků podporující monarchii o vybudování silné federace se však neuskutečnila. Za zmínku stojí poukázat na vznik c. k. polního četnictva, který bezpečnostní aparát rakouské monarchie budoval jako odpověď na zrušení četnictva v zalitavských zemích, které se oficiálně jmenovali „Země Svatoštěpánské koruny“.³

„Vytvořením polního četnictva v 19. století mělo být u armády vytvořeno stále polní četnictvo, určené pro kurýrní, policejní a rozvědnou službu.“⁴

Tento pokus znamenal znovunastartování byrokratického aparátu ovládání bezpečnostních složek na území Předlitavska. Organizace polního četnictva byla

² Archiv René Kalivoda. Prozatímní zákon o zřízení C.K. Četnictva [online]. 2015 [cit. 2015-12-12]. Dostupný z Internetu: <<http://www.cetnictvo.cz/c-a-k-cetnictvo/vznik-c-k-cetnictva.htm>>.

³ Slušný, Jaromír: Světové dějiny policie středověk, novověk. Praha: Slávy dcera, 2006, s. 719.

⁴ Tamtéž, s 719.

z důvodu velikosti oproti četnictvu odlišná. Pěší jednotky byly podporovány jízdními jednotkami polního četnictva. Při vypuknutí světového válečného konfliktu známého jako „první světová válka“ mělo polní četnictvo velký význam a to i na území Uher, kde bylo pro válečné účely a pomoci při mobilizaci a demobilizaci zřízeno. Nyní mělo polní četnictvo jako bezpečnostní sbor v kompetencích týlového zabezpečení vojenských jednotek zásobování a pohyb osob ve vojenských objektech, doručování rozkazů a utajovaných skutečností nebo přemísťování nebezpečných vojenských vězňů a potlačování sročení obyvatelstva a vojenských vzpour.⁵

2. Československá republika a její politický vývoj v letech 1918-1938

2.1. Vznik samostatného Československa

Díky usilovnému snažení vrcholných československých politiků v čele s T.G. Masarykem, Dr. Edvardem Benešem a JUDr. Aloisem Rašínem a po naléhání Spojených států amerických, Francie a dalších vítězných mocností vešel 28. října roku 1918 ve známost obsah nóty, kterou Rakousko-Uhersko přijalo podmínky k uzavření míru z 18. října a tím byla fakticky vyhlášena republika Československá.

„Lide československý! Tvůj odvěký sen stal se skutkem. Stát československý vstoupil dnešního dne v řadu samostatných, svobodných, kulturních států světa. Národní výbor, nadaný důvěrou veškerého lidu československého, přejal jako jediný a oprávněný a odpovědný činitel do svých rukou správu svého státu. Lide československý! Vše, co podnikáš, podnikáš od tohoto okamžiku jako nový svobodný člen velké rodiny samostatných svobodných národů. Novými činy v těchto chvílích zahajují se nové, bohdá slavné dějiny Tvoje. Nezklameš očekávání celého kulturního světa, který se žehnáním na rtech vzpomíná Tvých slavných dějin, jež vyvrcholily v nesmrtelné výkony československých legií na západním bojišti a na Sibiři. Celý svět sleduje Tvoje kroky do nového života, Tvůj vstup do země zaslíbené. Zachovej štít

⁵ Roubík, F. Pokusy o zřízení četnictva v Čechách [online]. 2015 [cit. 2015-12-12]. Dostupný z Internetu: <http://www.primaplana.cz/news/pokusy-o-zrizeni-cetnictva-v-cechach/?utm_source=copy&utm_medium=paste&utm_campaign=copypaste&utm_content=http%3A%2F%2Fwww.primaplana.cz%2Fnews%2Fpokusy-o-zrizeni-cetnictva-v-cechach%2F>.

čistý, jako jej zachovalo Tvé národní vojsko: Československá legie. Bud' si stále vědom, že jsi občanem československého státu nejen se všemi právy, nýbrž i povinnostmi. Na počátku velikého díla ukládá Ti Národní výbor, ode dneška Tvá vláda, aby Tvé chování a Tvá radost byly důstojny velké chvíle nynější. Naši osvoboditelé Masaryk a Wilson nesmí býti zklamáni ve svém přesvědčení, že dobyli svobody lidu, který dovede sám sobě vládnouti, ni jediným rušivým činem nesmí býti zkaleny nynější veliké okamžiky, ni jediný z Vás nesmí se dopustiti ničeho, co by mohlo vrhnouti stín na čisté jméno národa. Každý z Vás musí bezvýhradně šetřit všeho, co jinému jest svato. Svobody osobní, majetku soukromého nesmí býti dotčeno. Podrobte se bezvýhradně rozkazu Národního výboru.

V Praze, dne 28. října 1918⁶.

Od poloviny třicátých let prošla Evropa řadou těžkých otřesů a revolučních proměn, a to v relativně krátkém období. Ve třicátých letech vznikla série mírových smluv (1919-1921), jež upravovaly její mezinárodní podobu. V rámci této podoby existovalo Československo spolu se svými sousedy. Tato struktura však byla v letech 1938 až 1941 postupně zcela rozbita a menší státy byly rozděleny nebo výrazně okleštěny a ve velké míře obsazeny. Největší zásluhu na tom mělo nacistické Německo, které díky svým agresivním krokům postihlo nejméně 16 států Evropy.

V roce 1918 bylo Československo založeno jako demokratická republika a v této podobě fungovalo celých 20 let, než bylo v říjnu 1938 napadeno Německem. Přestože se mladý stát musel potýkat s řadou problémů, zejména s rozpory mezi českou a slovenskou většinou a menšinami v čele se sudetskými Němci, udržel si stabilní vývoj. Potvrzoval tak známé Masarykovo dictum, že státy se udržují těmi ideály, na jejichž základě vznikly. I poté, co liberální systémy střední, jižní a východní Evropy ustupovaly autoritativním a totalitním režimům Itálie a Německa, dokázalo si Československo udržet svůj demokratický řád.

Největším stínem demokratického státu bylo konfliktní česko-německé soužití uvnitř státu. Němci tvořili asi 23% obyvatel státu a jejich postavení a možnosti dalece přesahovaly možnosti jakékoliv jiné minority v Evropě. Měli své zástupce v parlamentu a od roku 1926 i své zástupce ve vládě. V polovině třicátých let se zvedla mezi československými Němci velká vlna sympatizantů s nacistickým režimem. Tyto

⁶Zákon o vzniku Československa otištěn podle znění publikovaného ve SBÍRCE ZAKONŮ A NAŘÍZENÍ STÁTU ČESKOSLOVENSKÉHO, roč. 1918, částka II. ze 6. listopadu 1918, č.11, s. 9. Provolání Národního výboru otištěno podle J. Galandauer, VZNIK ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY 1918, Praha 1988, s. 315-316.

skupiny obyvatel byly v rámci Sudetoněmecké strany financovány a také řízeny z Berlína.⁷

Pod vedením nového prezidenta Edvarda Beneše se ve druhé polovině třicátých let začal postupně měnit charakter československé demokracie. Beneš se snažil o konsolidaci republiky, zejména vstřícnými kroky k menšinám, zároveň však bylo vynaloženo obrovské úsilí o zdokonalení vojenské a ekonomické obranyschopnosti státu. Hlavním předmětem se tak stala reorganizace a posilování armády. Na sklonku poslední fáze První republiky již její vývoj probíhal pod silným vlivem nacistického Německa. V létě 1938 spadly nabídky transformace státu až na samou hranici, slučitelnou s udržení celistvosti státu. Od té doby, v přímé reakci na puč v pohraničí v září 1938 začal stát používat k vynucování pořádku i „brachiální“ prostředky a začalo docházet k fyzickým ztrátám na straně sudetoněmecké, avšak výrazněji v řadách obránců státu. Osudovou pro další vývoj státu se pak stala konference v Mnichově, která zásadně narušila model liberální demokracie ve státě.⁸

Mnichovská dohoda uzavřená v roce 1938 znamenala pro Československo vážný společenský otřes. Stát musel odstoupit pohraniční území třetí říši, tím pádem došlo k významným politickým transformacím. Na Československo padla hluboká frustrace a traumata, jež byly vyvolány kapitulací. To se samozřejmě promítalo na morálním úpadku společnosti a posílily autoritativní a nacionální tendence v politice i společnosti. Rozladění širokých sociálních vrstev bylo také následkem zvyšující se nezaměstnanosti a ohrožení existenčních jistot. Zvedla se kritická nálada proti systému liberální demokracie a celkově hodnocení celého systému bylo značně negativní.⁹

2.2. Hospodářství a ekonomika Československa 1918-1938

Koncem 20. století, kdy samostatná republika fungovala již 10 let, byl v Československu jednotný „národní“ trh, rozvíjela se samostatná ekonomika i přes válečné škody způsobené první světovou válkou výrazně rostl ekonomický potenciál státu. V roce 1929 byl oproti roku 1913 hrubý domácí produkt zvýšen o 52% a průmyslová produkce se zvýšila o 41%. Československo bylo ve dvacátých letech v oblasti ekonomiky daleko úspěšnější než ostatní země střední a jihovýchodní Evropy. I

⁷ Němeček, J a kol. České křižovatky evropských dějin. Praha, 2010, s. 11.

⁸ Němeček, J a kol. České křižovatky evropských dějin. Praha, 2010, s. 11-13

⁹ Tamtéž, s. 247

přes značné obtíže, které ekonomika musela překonávat, podařilo se jí navázat na dynamický hospodářský rozvoj z 90. let 19. století.

Tento dynamický růst však začal vykazovat ve dvacátých letech také svoje slabiny. Neměl dostatečně pevnou základnu a nebyl zakotven. Ve srovnání s Německem a dalšími vyspělými západoevropskými zeměmi bylo hospodářství ČSR labilnější na nově získaných trzích, dále ho poznamenala nižší technická úroveň, menší domácí spotřeba a kapitálová slabost.¹⁰

Největší zlom v ekonomice a hospodářství nastal na přelomu dvacátých a třicátých let. Na svědomí ho měl nástup světové hospodářské krize, který postihl Československo daleko více než většinu evropských zemí. Od roku 1930 do roku 1935 hospodářský život hluboce poklesl a nastal hospodářský útlum. Oproti dvacátým létům se tak ČSR ve třicátých letech zapsalo na seznam zemí s nepříznivým hospodářským vývojem. Jedním z faktorů negativně ovlivňujícím tento vývoj byla nejistota o mocenskopolitickém vývoji ve střední Evropě, tím pádem i nejistota o osudu Československa. Bylo jisté, že nacisté budou u moci a jejich chování bude stále agresivnější. Největší zatížení pro hospodářství představovaly v té době díky politické situaci náklady na obranu republiky. Jednalo se především o stavbu pevností a vyzbrojení armády.¹¹

3. Organizace četnictva

„Vývojové etapy československého četnictva po roce 1918 lze rozdělit zhruba do tří základních etap. Jde o období postupného budování organizace, jejího přizpůsobování a rozvoje.“¹²

3.1 První etapa

Jako první etapu rozvoje četnictva a organizace označujeme období let 1918 – 1920. „Jde o období postupného budování organizace, jejího přizpůsobování a rozvoje. Četnictvo navíc fungovalo ještě stále na základě starého zákona o četnictvu z roku 1895.

¹⁰ Tamtéž, s. 351-352.

¹¹ Tamtéž, s. 354-356.

¹² Galaš, R. Československé četnictvo 1918-1939, nezveřejněný rukopis k připravované knize, s. 16.

28. října 1918 přebíral Národní výbor vládu od Rakousko-Uherských úřadů prakticky v klidu a spontánně. Nedošlo k žádným krvavým nepokojům či událostem.

Četnictvo se ve své většině odevzdalo do služeb nového – svobodného státu, který tak zdědil velmi dobře organizovaný a disciplinovaný sbor, který se stal velmi rychle pilířem ochrany veřejného pořádku, ochrany životů, zdraví občanů, ale i celistvosti země.¹³

Četnictvo se tedy již od počátku vzniku Československé republiky stalo páteřním bezpečnostním sborem, který v počtech četníků i organizaci vyčníval nad jinými bezpečnostními sbory. „Policie čítala podle zjištěných údajů 2.098 příslušníků, z toho 1.632 uniformovaných. Byla dislokována na pěti policejních ředitelstvích – v Praze a v Brně na čtyřech policejních komisařstvích – v Chebu, Plzni, Opavě a Moravské Ostravě. Navíc její výcvik a výzbroj nedosahoval úrovně četnictva. Četnictvo naproti tomu bylo dislokováno prakticky po celém území historických zemí tedy Čech, Moravy a Slezska a disponovalo 4.216 četníky včetně důstojníků a štábů.“¹⁴

„Organizační struktura nového četnictva vycházela z rakouské organizace. Bezprostředně po vyhlášení samostatného státu disponovalo dvěma zemskými velitelstvími pro Čechy v Praze, pro Moravu a Slezsko v Brně. Zemská velitelství pro Slezsko, Slovensko a Podkarpatskou Rus čekala teprve na svoje zřízení. Zároveň bylo zřízeno generální velitelství, v jehož čele stál generální velitel se svým štábem.“¹⁵

Organizační struktura jednotlivých zemských četnických velitelství byla organizována následovně: „Zemskému četnickému velitelství (ZČV) v Čechách bylo podřízeno celkem 34 oddělení. V čele zemského velitelství stál zpravidla plukovník či podplukovník. Jemu podřízená oddělení byla řízena důstojníky zpravidla v hodnosti rytmistra. Následující organizační složkou bylo okresní velitelství, v jehož čele stál štábní či okresní strážmistr. Poslední organizační složkou byla stanice. V jejím čele stál strážmistr. Obdobná organizace platila pro Moravu. Zemské velitelství sídlilo v Brně a bylo společně i pro Slezsko. Tomuto velitelství bylo podřízeno celkem 16 oddělení.

Každé zemské četnické velitelství disponovalo tzv. doplňovacím oddělením, které se staralo o personální stavy a následné doplňování a rekrutaci nových četníků, ale také se přímo podílelo na edukaci četnictva v rámci vlastní organizační struktury.“¹⁶

¹³ Tamtéž, s. 21.

¹⁴ Tamtéž, s. 21.

¹⁵ Tamtéž, s. 22.

¹⁶ Tamtéž, s. 22-23.

„Zatímco oddělení č. 1 – Praha mělo plánováno 89 četníků, oddělení č. 2 jich mělo mít 100 a Moravská Ostrava již jich měla mít 122. Takto byly počty plánovány na rok 1919 ještě starou rakouskou správou. Samozřejmě se vznikem nové republiky se skutečné počty dramaticky lišily od tabulkových počtů, které tak zůstaly pouze na papíře.“¹⁷

Jednou z nejdůležitějších změn v tomto období je zavedení služebních hodností. „Výnosem ministerstva vnitra č. 2017-XIII b z 26. února 1919 byly zavedeny nové služební hodnosti a jednotlivé třídy. Četnictvo tak bylo rozděleno na četníky na zkoušku, gážisty bez hodnostní třídy, výkonné důstojníky, účetní a správní důstojníky. Zároveň byl dán nový systém hodností, který byl následující:

četníci na zkoušku

gážisté mimo hodnostní třídy

- strážmistr

vrchní strážmistr II. a I. třídy

výkonní důstojníci:

- četnický okresní inspektor II. třídy

- četnický okresní inspektor I. třídy

- vrchní četnický inspektor

účetní a správní důstojníci:

- poručík

- nadporučík

- setník – rytmistr

- major

- podplukovník

- plukovník¹⁸

Změn v podobných problematikách bylo vícero a nesmíme opomenout také změnu předpisů chování a kázně. „MNO vydalo nařízení č.j 9476/přes Min. Nár. obrany 2 odd. ze 2. března 1919, které se samozřejmě týkalo i četnictva, neboť četnictvo se řídilo mimo jiné služebním řádem armády. „*Oslovování představeného (vyššího) podřízeným (nižším) děje se ve službě i mimo službu slovem pane a označením vojenské důstojnosti. Tykání ve službě je zakázáno...*“. Zároveň byl zrušen titul „*excellence*“ a bylo zrušeno užívání sousloví „*poslušně hlásím*“. Tato oslovení byla až do okamžiku

¹⁷ Tamtéž, s. 23.

¹⁸ Tamtéž, s. 55-56.

zrušení prakticky běžná a titulem „*excellence*“ byli oslovováni především vyšší důstojníci a důstojníci štábů. Služební řád byl také doplněn o způsob pozdravu beze zbraně a se zbraní. Byl zaveden klasický pozdrav salutováním. Zajímavostí je, že tyto změny neplatily pro příslušníky tzv. národního vojska tedy legionáře.“¹⁹

Nejdůležitější změnou, která postihla četnictvo bylo vydání zákona č. 299/1920 Sb. z. a n. o československém četnictvu, který nabyt účinnosti 6. června 1920. Tento zákon byl tvořen pouze 27 paragrafy, avšak paragrafové znění zákona konečně definovalo úkoly, poslání a vývoj organizační struktury nového bezpečnostního sboru. Tím byly ukončeny veškeré diskuse o budoucí organizaci četnictva, které probíhaly již od samotného převratu.

Úkolem četnictva bylo udržovat po celém území Československé republiky, veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost.

Četnictvo se stalo orgánem státní politické správy. To znamená, že bylo po linii výkonu bezpečnostní služby podřízeno politickým úřadům. Ty tak měly právo četnictvo úkolovat.²⁰

3.2. Druhá etapa

„Druhou etapou je období let 1920 – 1927 respektive 1928. V tomto období vstoupil v platnost zákon č. 299/1920 Sb. z. a n. o četnictvu. Byl jistým předělem – milníkem, který definitivně odděloval monarchistické četnictvo od republikánského. V tomto období také došlo k reorganizaci politické správy a to na základě zákona č. 125/1927 Sb. z. a n. o organizaci politické správy. Došlo ke změně počtu zemských četnických velitelství a přerozdělení místní působnosti některých rozsáhlých celků. Bylo to rovněž období nebyvalého rozvoje četnictva, zejména v oblasti organizace a pevného ukotvení v systému státní správy, ale také po stránce nového stejnokroje, výstroje a výzbroje.“²¹ Tuto etapu můžeme nazvat jako období formování a stabilizace bezpečnostního sboru.

V této etapě další praktickou změnu v životě četníků přinesl předpis, který začal řešit zřizování četnických stanic, které byli na konci organizační struktury četnictva a byli fakticky výkonným orgánem četnictva. „Od roku 1922 bylo zřizování četnických stanic konečně upraveno výnosem ministerstva vnitra č. 93.480-13/22 ze 17. prosince

¹⁹ Tamtéž, s. 56.

²⁰ Tamtéž, s. 61.

²¹ Tamtéž, s. 16.

1922. Nové četnické stanice, které měly být napříště zřizovány, směly být zřízeny pouze se souhlasem ministerstva vnitra.”²² Rozsáhlá výstavba četnických stanic byla závislá na místech zřízení a také dalších aspektech jako: „Novostavby nebo koupě budov pro četnictvo směly být prováděny pouze tam, kde byl předpoklad, že zde útvar zůstane. U novostaveb bylo rovněž požadováno, aby i obec přispěla podle svých možností buď finančně, naturálně – například stavebními hmotami, povozy, pracovními silami nebo alespoň bezplatným poskytnutím pozemku.”²³

Obsazování četnických stanic bylo náročné zejména v ohledu na podmínky dané lokality. „Stav četnické stanice byl dán rozlohou obvodu, náročností terénu, zalidněním, počtem obcí i počtem významných objektů. V závěru je však při pohledu do četnických kalendářů nutno konstatovat, že počet osazenstva četnických stanic se pohyboval zhruba od tří do deseti četníků.”²⁴

„V roce 1924 byl pod čj. 36.464/13-1923 z 26. července 1924 vydán *Kasární předpis pro četnictvo* který upravoval celou stavebně-ubytovací problematiku a který měl nahradit původní předpis z roku 1895. V roce 1928 k němu přibyla zásadní norma – *Úprava stálého ubytování četnictva*. Ta zakotvila celou řadu povinností a omezení a zároveň pravidel pro ubytovávání četnictva jako takového a pro jeho kasernování.

Kasárna nebyla pouze ubytovací prostor pro četnictvo, ale jako kasárna se definoval celý objekt využívaný četnictvem. Velice důležité bylo označování kasáren či četnických stanic. Povinnost označit budovy četnictva se týkala zemských četnických velitelství, Ústředního četnického pátracího oddělení, velitelství četnických oddělení, okresních četnických velitelství, četnických pátracích stanic, četnických pohotovostních oddílů a četnických stanic”²⁵

V roce 1928 byli také do organizačních struktur zařazeny tzv. četnické pátrací stanice, kde byli soustředováni četníci s kvalitními schopnostmi pro pátrací službu a plnění úkolů při spolupůsobení, vypátrání a zajištění pachatele trestné činnosti.

3.3. Třetí etapa

„Třetí etapou pak je období od roku 1929 do roku 1938. Jde o období značeného rozvoje četnictva, jeho organizace, ale především nárůstu kvality sboru. Závěr tohoto

²² Tamtéž, s. 80.

²³ Tamtéž, s. 80.

²⁴ Tamtéž, s. 81.

²⁵ Tamtéž, s. 82.

období pak znamenal zatěžkávací zkoušku, kterou bezpečnostní sbory včetně četnictva musely projít v době od května do října 1938.“²⁶

V začátku této etapy četnictvo řešilo zejména problematiku aplikace služebních předpisů a jejich provádění. „Zákon o četnictvu právně ukotvil četnictvo v právním a státním systému. Nicméně sám o sobě zákon, který byl skutečně stručným, nestačil. Jeho ustanovení bylo nutno rozpracovat a vysvětlit. Navíc celá řada oblastí nebyla zákonem upravena. Proto již za monarchie vedle zákona existovala tzv. služební instrukce. Ta byla jakýmsi prováděcím předpisem. Zákon samozřejmě nerozšiřovala, nicméně stala se pro jeho realizaci nepostradatelným dokumentem. Navíc forma, jakou byla instrukce vydána, byla flexibilnější než sám zákon.“²⁷ Tato podoba prováděcích předpisů a její aplikace se dochovala až do roku 1949. Výhodou tohoto druhu prováděcích předpisů byl hlavně fakt, že realizaci těchto předpisů měla v gesci četnická správa a nepotřebovala souhlas vlády nebo souhlas parlamentu ČSR jako to bylo v případech vládních nařízení či zákonů. Proto v tomto období nastává zlom v realizaci těchto předpisů a jejich vydávání.

Služební instrukce jako taková „Byla rozdělena do pěti hlav a v roce 1920, kdy byla zveřejněna spolu se zákonem o četnictvu a čítala 171 ustanovení v paragrafovém znění. Počet ustanovení zůstal stejný prakticky do posledního vydání instrukce v roce 1937.“²⁸

„Tento služební předpis upravoval:

- úkoly četnictva, jeho podřízenost, součinnost
- chování četníků a jejich potřebné vědomosti služebních předpisů k výkonu služby
- výkon služby a jeho druh
- hlava upravovala postup při přestoupení zákona, zatýkání, předvádění. Upravovala například postup při dopadení zločinců, při provádění domovních prohlídek či prohlídek obviněných.“²⁹

Změny, které se dotýkaly čs. četnictva, však dále pokračovaly a to zejména v roce 1936, kdy byl zřízen nový strážní sbor s názvem „Stráž obrany státu“ na základě vládního nařízení č. 270/1936 Sb. ze dne 23. října 1936. Součástí tohoto strážního sboru bylo jako hlavní složka četnictvo.

²⁶ Tamtéž, s. 16.

²⁷ Tamtéž, s. 95.

²⁸ Tamtéž, s. 95.

²⁹ Tamtéž, s. 95.

„(1) Stráž je složena

- a) z příslušníků četnictva, policejních strážních sborů obecní stráže bezpečnosti a vojenských osob,
- b) z příslušníků finanční stráže a osob majících postavení jiné veřejné stráže, jiných zaměstnanců státu, ústavů, podniků a fondů státních nebo státem spravovaných a zaměstnanců veřejnoprávních korporací, ústavů podniků a fondů, ať ve služebním poměru veřejnoprávním či soukromoprávním, pokud jsou podle svého služebního poměru určeni k výkonu strážní, policejní nebo podobné služby.“³⁰

V rušné a kritické době pro ČSR bylo zřízení tohoto strážního sboru odpovědí na rostoucí tlak německého obyvatelstva v pohraničí. Tento rostoucí problém zasáhl také slovensko-maďarskou hranici. Stráž obrany státu se měla podílet zejména na ochraně neporušitelnosti státních hranic, nedotknutelnosti státního území, spolupůsobení při ochraně veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti. Tato významná změna vedla také k posilování personálního stavu četnictva v oblastech kde bylo vybudováno čs. opevnění. Nyní četnictvo nalézalo odpovědi na takové otázky jako: vyhlášení všeobecné mobilizace, útoky na státní budovy v oblastech pohraničí či vyšetřování násilných zločinů vůči československému obyvatelstvu v oblastech s převážnou většinou německy mluvících obyvatel Československa. Československo se připravovalo na možný násilný pokus o odtržení těchto oblastí a na vysoký nárůst násilné trestné činnosti a jejího následného vyšetřování. Toto velice pestré období však končí v roce 1938 Mnichovskou dohodou o odstoupení hraničního území, následně rokem 1939 zřízením Protektorátu Čechy a Morava.

4. Nábor a vzdělávání četnictva

4.1. Nábor četnictva

Četnictvo se na počátku své existence potýkalo s problémem nedostatku personálního stavu. „Nedostatek nepramenil pouze z výše uvedených problémů, ale již z doby před vznikem republiky. Řada četníků byla v letech 1914 – 1918 odvelena na frontu k polnímu četnictvu. Na stanicích pak zůstávali většinou pouze velitelé, kteří byli

³⁰ Československo, Vládní nařízení č: 270/1936 Sb. o strážní obrany státu. | 1936. Částka: 77/1936. [online]. 2015 [cit. 2016-10-03. Dostupný z Internetu: <<http://www.epravo.cz/vyhledavani.aspx/?Id=6690&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>>.

zkušenými četníky a kteří zde byli ponechání úmyslně. Bylo zřejmé, že jedině oni mohou alespoň z části zajistit chod stanic a bezpečnost ve služebním obvodu. Dramatický nedostatek regulérních četníků pak byl řešen přidělováním tzv. náhradních četníků.³¹ Tento tristní stav se dále prohluboval i po vyhlášení samostatné republiky Československé roku 1918. Četnické stanice nemohly vykonávat službu a tak byly do oblastí pohraničí převalováni četníci z vnitrozemí. Velký podíl na této situaci měl i hrozící válečný konflikt o území na Slovensku. První velký nábor nových četníků byl zahájen teprve v prvním pololetí roku 1919. Stav četnického sboru pak zhodnotil zemský četnický velitel plukovník Skorkovský následovně: „...vzhledem na četná odvelení staršího mužstva a doplnění stavu mladými, větším dílem ještě nevytváčenými četníky na zkoušku jest stav stanic celkem uspokojivý. Živly, které z morálních důvodů k četnickému povolání neměly schopnosti, byly propuštěny a ostatní mají dobrou vůli, by se povinností četnického stavu přizpůsobily...“³² Během tohoto roku byli ve věrném vykonávání svých povinností jeden vrchní strážmistr a jeden četník na zkoušku zavražděni. Deset četníků bylo ve službě poraněno...³³ „Podstav četnictva v té době činil více jak 2.000 mužů a musel být nahrazován náhradními a výpomocnými četníky“.³⁴ „Institut náhradních četníků převzalo četnictvo jako dědictví po monarchii. Byli to v podstatě příslušníci, kteří byli během války povoláni do armády a kteří byli převeleni k četnictvu jako náhrada za ty příslušníky odvelené na frontu.“³⁵

V roce 1919 byli tito četníci demobilizováni a buď převedeni k četnictvu jako četníci na zkoušku nebo byli z řad četnictva propuštěni. Oproti tomu byli výpomocní četníci ryze popřevratovým řešením. Díky zhoršující se bezpečnostní situaci v zemi a díky dramatickému podstavu četníků na stanicích, bylo nutno přijmout opatření, která by vedla k navýšení počtu četníků ve službě. Proto přišla zemská politická správa spolu s generálním velitelstvím četnictva s návrhem na využití demobilizovaných a navracejících se vojáků. Ti měli být dočasně přidělováni na četnické stanice, trpící nedostatkem mužstva. Samotný institut výpomocných četníků pak během jara 1919 zcela zanikl, byť na počátku dubna 1919 bylo v Čechách ještě 347 výpomocných četníků.

³¹ Galaš, R. Československé četnictvo 1918-1939, nezveřejněný rukopis k připravované knize, s. 31.

³² Tamtéž, s. 32.

³³ Tamtéž, s. 32.

³⁴ Tamtéž, s. 33

³⁵ Tamtéž, s. 33.

Personální stav na stanicích se však nijak dramaticky novým nábořem nezlepšil. To vedlo ministerstvo vnitra k povolení náboru dalších 1.700 výpomocných četníků. Mělo se jednat pouze o vážné zájemce o službu v četnictvu, jejichž spolehlivost a zachovalost byla úředně prověřena. Předpoklad byl takový, že tito výpomocní četníci budou po krátké době přijati jako četníci na zkoušku a výpomocná doba jim bude započtena do zkušebního roku. „Aby bylo dříve dosaženo žádoucích početních stavů gážistů, tedy definitivních četníků, bylo v září 1919 ministerstvem vnitra rozhodnuto o povýšení dosavadních závodčí na strážmistry.“³⁶

Postupem času a díky stabilizaci správy ČSR se personální stavy začaly zlepšovat.

4.2. Přijímání k četnictvu a doplňování stavu

V době absence zákona o četnictvu, respektive o československém četnictvu stále platil zákon z 25. prosince roku 1895, byť v upravené republikánské podobě. Ten stanovoval i podmínky pro přijetí k četnictvu.

Četníkem se směl stát pouze muž, státní občan ČSR znalý zemského jazyka, svobodný nebo bezdětný vdovec do 25 let, který musel být zároveň absolventem alespoň obecné školy. Uchazeč mohl poslat písemnou přihlášku zemskému velitelství a to jí po sléze předalo místně příslušné četnické stanici nebo mohl podat žádost o přijetí přímo na příslušné četnické stanici. Zde s ním velitel stanice sepsal potřebná data, jména rodičů a jejich zaměstnání. Doplnil přihlášku o potvrzení školní docházky, vojenské služby nebo případně frontového nasazení. Součástí procesu přijetí bylo prověření nejen osoby uchazeče, ale celé jeho rodiny včetně sourozenců, strýců, tet, bratranců a sestřenic a jejich zachovalosti, ale i pověsti v místě bydliště. Pokud bylo uchazeči méně než 21, což byla tehdejší hranice plnoletosti, musel předložit otcovské svolení. Pak velitel stanice odeslal celou složku doplňovacímu oddělení. Tím bylo zahájeno kolečko prověřování uchazeče a jeho okolí. V mnoha případech stačilo, aby některý z příbuzných měl záznam v trestním rejstříku či měl pověst výtržníka, rváče nebo opilce a uchazeč nebyl k četnictvu přijat. Takovéto prověřování mohlo trvat i řadu měsíců a mnohdy bylo závislé na rozsahu příbuzenstva a samozřejmě na vytíženosti stanic, které prováděly šetření. Teprve po shromáždění všech vyžádaných zpráv bylo

³⁶ Tamtéž, s. 33-39.

rozhodnuto, zda bude uchazeč přijat či nikoliv. O tom obdržel uchazeč písemnou zprávu.

V případě, že byl přijat, musel ještě čekat na povolávací rozkaz. Po jeho obdržení se dostavil k doplňovacímu oddělení, kde byl zařazen do kurzu a kde také složil přísahu Československé republice.³⁷ „Problémem byl i fakt, že byl uchazeč ženatý. Mělo to svoji logiku. Četnická správa potřebovala četníky, kteří mohou být překládáni podle potřeby četnické správy. Jakékoliv zakotvení v podobě rodiny byl problém. Navíc, pokud byl uchazeč ženat, znamenalo to, že do zákroků, ve kterých by mohl být ohrožen jeho život, půjde jen velmi neochotně. Zkrátka četnická správa počítala s tím, že si četníka musí vychovat k obrazu svému jako loajálního příslušníka. U ženatého uchazeče bylo zřejmé, že v případě volby by jednoznačně zvítězila loajalita k rodině, nikoliv ke sboru.“³⁸

„Dne 22. března 1919 vydalo ministerstvo vnitra výnos, který obsahoval text přísahy příslušníka četnictva: „...*přisahám při všem, co jest mi svato a v plné shodě se svým svědomím, že republice československé a její vládě budu věren a oddán, a že zákonů jejích i nařízení nadřízených mně úřadů a mých představených budu ochotně poslušen, že úřední tajemství přísně budu zachovávat a že při všem mém konání vždycky jen zájem služby a prospěch republiky československé budu na zřeteli míti. Přisahám, že povinnosti četníka (četnického důstojníka), jež zákony a nařízeními neb rozkazy mých představených pro zachování veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti jsou neb budou stanoveny, jakož i povinnosti vojína, jež mně zákony a předpisy vojenskými jsou neb budou uloženy, svědomitě budu plniti. Tak přisahám!...*“. Tento vzor „*přísahy členů sboru četnictva státu československého*“ byl zároveň vydán i v německém jazyce a stal se povinným pro každého uchazeče o přijetí.“³⁹

4.3. Přijímání legionářů

„Jedním ze zdrojů mužstva, ale i důstojníků mohli být legionáři, kteří se postupně začali vracet do vlasti. Bývalí legionáři byli přijímáni do služby přednostně již

³⁷ Tamtéž, s. 36-37.

³⁸ Tamtéž, s. 38.

³⁹ Tamtéž, s. 37.

od roku 1919. Byli respektováni jako ti, kteří bojovali za samostatnost nové republiky.⁴⁰

Proto byl vydán zákon č. 282/1919 Sb. z. a n. o úlevách při přijímání legionářů do státní služby a zákon č. 462/1919 Sb. z. a n. o propůjčování míst legionářům, které byly považovány jako poděkování služby legionářů.

„V roce 1920, po přijetí zákona o četnictvu byl dán bývalým legionářům další „*dispens*“. Uchazeč - legionář mohl mít například pouhých 160 cm oproti povinným 165 cm nelegionáře apod. To se týkalo především řadových četníků, kteří byli přijímáni na zkoušku a zpravidla neměli problém s hodnostním pořadím, neboť neaspirovali na žádná vyšší místa. Jejich nejvyšším postem, na který mohli pohlížet, bylo místo velitele stanice. K tomu bylo zapotřebí absolvovat tzv. hodnostní školu.“⁴¹ Pokud však legionář žádal být přijat na pozici důstojníka četnictva bylo tomu jinak. „Řada bývalých legionářů – důstojníků, žádala o vstup do četnictva a pochopitelně na místa především správních důstojníků. Ta však byla obsazena z převážné části bývalými rakouskými důstojníky.“⁴²

„Již od roku 1919 byli na důstojnická místa zejména na Slovensku, přijímáni důstojníci armády s legionářskou minulostí. V září 1919 například žádal o vstup do četnictva kapitán Antonín Vlk, který byl bývalým italským legionářem a který po návratu do vlasti vstoupil do armády v hodnosti kapitána. Nebyl zdaleka jediným. O přijetí k četnictvu žádali i další například kapitáni František Tluchoř, Antonín Zeman, Karel Kopečný a npor. Jaroslav Jindra. Všichni byli po splnění především administrativních požadavků přijati. Všem byla uznána i jejich hodnost. Podobně na tom byli i další legionáři a důstojníci. V roce 1920 tak byl například přijat i npor. Bohdan Ševčík, příslušník ruských legií, nebo kpt. Jaroslav Linaj – bývalý francouzský legionář. Mezi důstojníky, kteří byli přijímáni z řad armády však nebyli pouze bývalí legionáři. Nacházela se zde celá řada jmen, která se později zapíše do dějin četnictva. Takto byli přijati například nadporučíci Oskar Pluskal, Jan Voženílek, Josef Vít či Rudolf Košťák. Četnictvo se v roce 1920 potýkalo se značným nedostatkem správních důstojníků, jak vyplývá z přípisu generálního velitele četnictva, adresovaného 13. oddělení MV. V rámci nové republiky bylo dosud neobsazeno celkem 18 oddělení. Proto generální velitel žádal o povolání důstojníků – legionářů, kteří byli k četnictvu

⁴⁰ Tamtéž, s. 40.

⁴¹ Tamtéž, s. 40

⁴² Tamtéž, s. 40

přidělení, nikoliv však kmenově. Jednalo se vesměs o důstojníky armády v hodnostech kapitánů a nadporučíků. V systemizovaném stavu správních důstojníků na rok 1920 bylo vedeno 127 míst správních, skutečný stav byl však 117. Chybělo tedy celkem 10 důstojníků. Základním požadavkem bylo, aby byli přijati právě bývalí legionáři, kteří měli podle pokynů ministerstva vnitra jednoznačně přednost a to především ti ruští. Přijímání jiných důstojníků bylo podmíněno souhlasem MV. Dokonce se objevily případy, kdy právě proto, že se nejednalo o bývalého legionáře, nebyl uchazeč přijat. Ani přijetí ostatních důstojníků však nebylo zcela jednoduché. Samozřejmě podmínkou přijetí těchto důstojníků byl i souhlas MNO a plná zachovalost uchazeče. Jeho pověst nejen coby důstojníka, ale i ona pověst v místě bydliště, musela být bezvadná. Stejně jako kvalifikace.

Samo přijímání bývalých legionářů, ať již řadových či důstojníků, bylo velmi tvrdým oříškem a úkolem. Nejednalo se o pouhé přijetí či nepřijetí uchazeče – legionáře, ale především o další otázky s tím spojené. Tou nejpálčivější pak bylo započítávání služební doby a služebního pořadí. Celá otázka se v intervalech tu kratších, tu delších, vracela celou první polovinu 20. let XX. století a to i přes to, že nejvyšší velení včetně 13. oddělení ministerstva vnitra trvalo především na odborné kvalifikaci.“

43

„Plk. Hammer otevřeně kritizoval výnos MV ze 17. prosince 1921, kterým bylo stanoveno hodnostní pořadí správních důstojníků a byly rozlišeny tři kategorie a to „... *důstojníků, přišedších k býv. rakouskému, uherskému nebo bosensko-hercegovskému četnictvu do 24. října 1918, důstojníků přišedších po 28. listopadu 1918 do 21. prosince 1921 a důstojníků přijatých po 1. ledna 1922.* Je zřejmé, že četnictvo nehodlalo dopustit to, k čemu běžně docházelo v armádě. I přes to, že tento přístup vyvolal řadu averzí a nespokojenosti, zejména v řadách těch, kteří se k četnictvu přihlásili až po pádu monarchie, zůstal tento systém již nezměněn.“⁴⁴

4.4. Důstojníci a jejich povyšování

Zvláštní podmínky byly stanoveny pro doplňování důstojnického stavu. Důstojnictvo bylo rozděleno na „...*důstojnictvo zbraně...*“ které se dále dělilo na

⁴³ Tamtéž, s. 40-41.

⁴⁴ Tamtéž, s. 42

důstojníky správní a výkonné. Správní důstojníci zastávali místa velitelů četnických oddělení, všech vyšších velitelů, pobočnicků a učitelů na četnických školách. Dále pak byli zařazeni u MV především v rámci jeho 13. oddělení.⁴⁵ „Výkonní důstojníci naproti tomu zastávali zpravidla funkce okresních velitelů a učitelů na četnických školách. Mohli být systematizováni i na místa v kancelářích vyšších velitelů. Výkonní důstojníci byli doplňováni výhradně z řad vrchních strážmistrů. Výkonní důstojníci, kteří měli mít blíž k mužstvu a praxi nebyli však pouhými veliteli. Aby nebyli odtrženi od praxe, byli povinni konat pravidelnou bezpečnostní službu. Požívali tak veškerá oprávnění, která z výkonu bezpečnostní služby plynula a která například důstojníkům služeb a důstojníkům správním nepřináležela.“⁴⁶ „Další důstojníci, kteří vykonávali zdravotní, právní, intendantní či účetní služby pro četnictvo byli důstojníci tzv. „služeb“. Pád monarchie, neovládání nového úředního jazyka či důvody neztotožněním s myšlenkou nového státu vedli k odchodu velkého počtu důstojníků z řad četnictva. Do toho se do řad důstojníků začali dostávat noví mladí důstojníci, kteří nedostatek praxe často nahrazovali přehnanou sebedůvěrou a dravostí. Navíc se uvnitř četnictva začaly prosazovat některé „odborářské a socialistické“ přístupy a požadavky. Četnictvo však bylo důstojnictvem vedeno a řízeno, proto s odlivem starších důstojníků hrozil další kolaps.“⁴⁷ „Svoji otázku hrálo také tzv. služební pořadí, podle kterého byli důstojníci povyšováni. To znamenalo samozřejmě vyšší příjem, prestiž a především funkci. Problém nakonec řešilo především 13. oddělení MV „...při řešení tohoto problému zvítězila zásada, že bývalí rakouští četnickí důstojníci s dlouholetou praxí mají tvořiti základní složku četnického důstojnického sboru a ostatní nově přijatí důstojníci měli tuto složku jen doplňovati...“. Šlo prakticky o to, že byla dána přednost zkušeným profesionálům, kteří svoje hodnosti pracně získávali ve službě, před těmi, kteří se do četnictva, byť v důstojnické hodnosti, teprve hlásili.“⁴⁸

„To nebylo vnímáno zásadně pozitivně a zejména ne důstojníky – legionáři, kteří chtěli do četnictva přejít se svými důstojnickými hodnostmi a v hodnostním pořadí tak přeskočit řadu starších kolegů. Vsázka na profesionalitu a zkušenost se však četnictvu vyplatila. Jakákoliv odchylka od tohoto systému – jak budoucnost ukáže – není nikdy ku prospěchu sboru. Důstojníci tak měli být od nynějška doplňováni, postupným

⁴⁵ Tamtéž, s. 72.

⁴⁶ Tamtéž, s. 72.

⁴⁷ Tamtéž, s. 73

⁴⁸ Tamtéž, s. 73.

*povyšováním v četnictvu nebo přestupem aktivních nebo neaktivních důstojníků vojsk, kteří mají nejvýše hodnost kapitána...*⁴⁹

„ Z armády se tak do četnictva dostala řada důstojníků, kteří se v budoucnu stali významnými pojmy a spolubudovateli sboru jako takového. Mezi některými lze uvést například poručíka Jana Voženílka, který se v době okupace zapojil do aktivního protiněmeckého odboje, ale především se stal předním velitelem pražského povstání. Byl generálem Karlem Kutlvašem povýšen polním způsobem na generála a v červnu 1946 byl zavražděn. Dalším takovým hrdinou byl i tehdejší kapitán Jaroslav Linaj. Bývalý francouzský legionář byl 1. června 1942 popraven pro protiněmecký odboj. Ruský legionář a pozdější plukovník Alfons Ševčík byl rovněž jedním z takto přijatých důstojníků. Stal se četnickým spisovatelem a jeho dílo s názvem Portáši bylo známo celému četnictvu. Výraznou osobností byl i plukovník Antonín Vlk, který byl přijat od armády v hodnosti kapitána italských legií. Právě plukovník Vlk se stal zakladatelem četnických leteckých hlídek v roce 1935 a stál při jejich obnovení po skončení II. světové války.

Většina takto přijatých důstojníků byla pro četnictvo skutečným přínosem. To bylo dáno nejenom jejich osobnostmi, nasazením ale i dobrým vedením v podobě právě starých četnických důstojníků.⁵⁰

4.5. Exponovaní četniční štábní důstojníci

S upevňující se organizací četnictva se začala rozrůstat působnost a samozřejmě i administrativa jednotlivých zemských velitelství četnictva. Teritoria některých zemských velitelství byla značně rozsáhlá a jejich řízení bylo značně náročné. V čele velitelství stál důstojník nejméně v hodnosti plukovníka. Od roku 1922 pak byla praxe taková, že v čele takového vysokého postu u četnictva stál důstojník v generálské hodnosti. „ Ten disponoval svým štábem, který například v roce 1921 čítal 7 důstojníků, pobočnickou kanceláří, která byla obsazena 5 důstojníky, 8 vrchními strážmistry a 3 kancelářskými sluhy. Dále pak byl tvořen hospodářskou správou, která představovala cca 50 příslušníků včetně zkušených účetních a kancelářských pomocníků a konečně doplňovacím oddělením, které v roce 1921 bylo tvořeno 6 důstojníky a 5 vrchními strážmistry. Velmi záhy začala četnická správa zjišťovat, že velitelé těchto rozsáhlých

⁴⁹ Tamtéž, s. 73.

⁵⁰ Tamtéž, s. 73.

teritoriálních velitelství již „...nejsou s to, aby jako velitelé uzavřené vojenské jednotky mohli býti, vedouce veškerou agendu správní, dopodrobna orientováni o všech poměrech, jež s bezpečnostní službou souvisejí nebo jež mají vliv na způsob jejího vykonávání a nemohou také všude přímo uplatňovati žádoucí vliv zkušeného odborníka a vojenského představeného ve výcviku a školení, při udržování kázně a konání služby...“.⁵¹

Proto byla k 1. lednu 1921 zřízena funkce exponovaného četnického štábního důstojníka. Funkce byla zřízena výnosem ministerstva vnitra č. 6200-13-20 ze 7. listopadu 1920. Nebyla však zřízena pro všechna zemská velitelství, ale pouze pro Čechy a Moravu, což korespondovalo s největší rozlohou a zalidněním právě těchto teritorií.

Exponovaní štábní důstojníci byli zřízeni u zemského velitelství Čechy a Morava. V Čechách bylo ustanoveno 5 takovýchto důstojníků.

1. V Praze a do jeho působnosti spadala oddělení č. 1 a 20 v Praze, Kladně, Příbrami a Benešově,
2. v Českých Budějovicích pro oddělení České Budějovice, Prachatice, Písek, Jindřichův Hradec a Tábor,
3. v Plzni pro oddělení Plzeň, Klatovy, Chomutov, Mariánské Lázně, Cheb, Karlovy Vary a Most,
4. v Mladé Boleslavi pro oddělení Mladá Boleslav, Jičín, Liberec, Česká Lípa, Teplice a Litoměřice,
5. v Hradci Králové pro oddělení Hradec Králové, Náchod, Trutnov, Vysoké Mýto, Čáslav a Chrudim.⁵²

Při zemském velitelství Morava byla místa exponovaných štábních důstojníků zřízena:

1. v Brně pro oddělení č. 1,4 a 12 Brno, č. 7 a 13 Jihlava a Znojmo,
2. v Olomouci pro oddělení Olomouc, Šternberk, Šumperk, Moravská Třebová a Prostějov,
3. v Moravské Ostravě pro oddělení v Moravské Ostravě, Hranicích, Kroměříži, Uherském Hradišti a Hodoníně.

Exponovaní štábní důstojníci byli navrhováni a do funkce jmenováni generálním velitelem četnictva. Mezi kompetence těchto důstojníků patřily tyto činnosti:

⁵¹ Tamtéž, s. 74.

⁵² Tamtéž, s. 74-75.

1. kázeňské záležitosti v oboru velitele praporu,
2. prosby a stížnosti, pokud nenáleží vyšším velitelstvím,
3. dovolené dle výnosu MV ze dne 4. srpna 1920 číslo 26417/16,
4. všechny záležitosti objízďkové služby, programy a nálezy velitelů oddělení a okresních velitelů,
5. prosby o stíhání pro urážku na cti a hlášení o urážkách stráží,
6. přesazení četníků v obvodu exponovaného štábního důstojníka,
7. všeobecné služební záležitosti, které se týkají oboru a obvodu působnosti

exponovaného četnického štábního důstojníka a jejich vyřízení není vyhrazeno vyšším velitelstvím.⁵³ „Hlavním úkolem těchto důstojníků bylo osvojit si co nejdříve potřebnou a podrobnou znalost poměrů ve svém obvodu a představit se a seznámit se s podřízeným mužstvem. Pak se měli věnovat výcviku a školení mužstva, kontrole výkonu služby, udržování přísné kázně. V neposlední řadě bylo jejich úkolem zabezpečovat naprostou spolehlivost a celistvost sboru. Exponovaný štábní důstojník tak tvořil mezičlánek mezi zemským velitelem a jednotlivými velitelstvími oddělení. Exponovaný důstojník se rovněž podílel na systematizaci míst ve svém svěřeném obvodu a měl také velký vliv na celou personalistiku jednotlivých podřízených tvarů četnictva.“⁵⁴

5. Výstroj a výzbroj

5.1. Stejnokroje a distinkce

„Výstroj včetně stejnokroje, jeho barev, distinkčního označení a dalších doplňků prošla od roku 1918 velkým vývojem. Od kolkovaných stejnokrojů až po ty známé „*petrolejové*“. Byla to cesta změna a doplňování, jenom distinkční označení bylo v letech 1918 – 1945 celkem 12 x změněno nebo doplněno.“⁵⁵

Před rokem 1921 četnictvo používalo nejčastěji stejnokroje tzv. „kolkované“, tedy z dob c. k. četnictva a nebo kombinaci výstrojních součástí armádních či legionářských. „30. října 1919 dostalo čs. četnictvo svůj první skutečný stejnokrojový

⁵³ Tamtéž, s. 75.

⁵⁴ Tamtéž, s. 75-76

⁵⁵ Patracka.cz, Naše výzbroj a výstroj. [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z Internetu: <<http://www.patracka.cz/?p=44#more-44>>.

předpis. Stalo se tak výnosem ministerstva vnitra číslo 50.916 – XIII. a jak už se stalo pravidlem, vycházel nový předpis z právě vydaného předpisu pro armádu, Služební knihy A-28 (vojenská a četnická intendace „hospodařily“, co se stejnokrojů týkalo, společně). I on se ukázal jako prozatímní.⁵⁶

Tento prozatímní fakt se snažilo velení četnictva vyřešit sjednocením výstrojních součástí a stejnokrojů. Toto sjednocení přinesl výnos ministerstva vnitra čís. 9203-13 z 27. května 1921. „Změnil se střih blůzy a kabátu, nový byl i vzor služební čepice s vysokým okolkem a zpevněným dýnkem. Co se tématu tohoto exkursu po označení týče, nezůstal prakticky kámen na kameni – změnilo se vše. Stejně jako v armádě i četnictvo zcela opustilo francouzský vzhled výložku, hodnost se z rukávu přestěhovala, tentokrát definitivně na nárameník a znovu se objevila na čepici (i když na jiném místě). Distinkční odznaky už nebyly pásky a ševrony, ale různé geometrické obrazce z bílého kovu. Zcela novou podobu dostal výstavný odznak na čepici – četnictvo používalo motiv tzv. středního státního znaku (na rozdíl malého st. znaku použitého pro armádní odznaky). Tyto doplňky byly doslova rájem pro výrobce stejnokrojových odznaků – k dispozici bylo provedení služební a vycházkové, totéž platilo i pro čepicové podbradníky. Zkrátka a dobře – u jedenadvacítek se vrátila zpátky fintivost, známá už v bývalé monarchii.“⁵⁷

„Již v polovině 20. let zjistil generál Vyčítal při svých přehlídkách, že většina četníků má stejnokroj zcela jiné barvy. Převládala modrozelená. Při vyšetřování bylo zjištěno, že tomu není vinou samotných četníků, ale dodavatelů, kteří do eráru dodali sukno odlišného odstínu. Vzhledem k tomu, že toto sukno bylo vydáváno ve velkém množství a četníci z něho šili již řadu let, nebyla provedena žádná změna a vše bylo ponecháno tak.“⁵⁸

Na řadu přicházely i další změny. „Nejprve opět v armádě, od 10. července 1930, výnosem MV čís. 10.317-13 také v čs. četnictvu, začalo další převlékání. Blůza stejnokroje dostala ležatý límec, mírně se pozměnil i vzhled čepice. Na obrázku v předpise vypadala ale čepice poněkud jinak, než jí známe z dochovaných originálů a

⁵⁶ Klátil, K. magazin.reenactor.cz. Historie uniformy Čs. četnictva – Z límce na rukáv, [online]. 2015 [cit. 2016-12-02]. Dostupný z Internetu: <<http://magazin.reenactor.cz/historie-uniformy-cs-cetnictva-z-limce-na-rukav/>>.

⁵⁷ Klátil, K. magazin.reenactor.cz. Historie uniformy Čs. četnictva – Jedenadvacítky po četnicku, [online]. 2015 [cit. 2016-12-02]. Dostupný z Internetu: <<http://magazin.reenactor.cz/historie-uniformy-cs-cetnictva-jedenadvacitky-po-cetnicku/>>.

⁵⁸ Galaš, R. Patracka.cz, Barvy četnických stejnokrojů. [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z Internetu: <<http://www.patracka.cz/?p=140#more-140>>.

nebo dobrých replik – chybějící vzpěra dýnka v praxi učinila z této součásti stejnokroje věc, podle autorova mínění, nepříliš vzhlednou. Také s blůzou (a kabátem) nového vzoru se daly dělat věci – těžko už dnes někdo zjistí, kdo první (ať voják, nebo četník) přišel s prodlouženými klopami límce a na něm příslušně prodlouženými výložky... Žádný z doplňků stejnokrojových předpisů tuto *úpravu* nezná. Přesto byla...⁵⁹

V tomto předpisu byla také zviditelněna funkčnost služebních distinkcí (hodnostních označení). To v praxi znamenalo, že se začaly objevovat na náramenících trojcípé a pětícípé hvězdy. Tyto distinkce se také objevily v čepicovém označení. V této době byly zavedeny i nové límcové odznaky a výložky.

V roce 1937 proběhla poslední změna výstrojových součástí a stejnokrojů u četnictva. Tato změna se nejvíce dotkla zavedení nové pokrývky hlavy tzv. „lodičky“ a úpravě distinkcí společně s hodnostním označením, který byl následující:

- četník na zkoušku (bez hodnosti)
- četník na zkoušku (svobodník četnictva)
- četník na zkoušku (desátník četnictva)
- četník na zkoušku (četař četnictva)
- četník na zkoušku (závodčí četnictva)
- strážmistr četnictva
- štábní strážmistr četnictva
- praporčík četnictva
- vrchní strážmistr četnictva
- poručík četnictva
- nadporučík četnictva
- kapitán četnictva
- štábní kapitán četnictva
- major četnictva
- podplukovník četnictva
- plukovník četnictva
- generál četnictva.⁶⁰

Tato změna byla iniciována v první řadě potřebnou modernizací stejnokrojů pro potřeby četnictva, ale také zákonem 269/1936 Sb., O užívání vlajek, znaků a jiných

⁵⁹ Klátil, K. magazin.reenactor.cz. Historie uniformy Čs. četnictva – Jedenadvacítka po četnicku, [online]. 2015 [cit. 2016-12-02]. Dostupný z Internetu: <<http://magazin.reenactor.cz/historie-uniformy-cs-cetnictva-jedenadvacitky-po-cetnicku/>>.

⁶⁰ Rozhovor s panem Mgr. Radkem Galašem, policejním historikem, ze dne 10.3.2016.

symbolů, jakož i stejnokrojů a odznaků, a o opatřeních proti závadným označením. Tento zákon definoval stejnokroj četnictva a jeho ochranu proti zneužití či zakazoval nosit jiné než předepsané výstrojové součástky. V tomto předpisu bylo také zakázáno nošení protistátní symboliky jako např.: odznaků s nacistickou symbolikou, SdP - Sudetoněmecké strany nebo maďarského království.⁶¹

5.2. Výbava

Četnictvo bylo vybaveno pomůckami, které měly četníkům pomáhat ve výkonu služby. Tyto donucovací prostředky: „Svěrací řetízek se signovaným zámkem (uprostřed) a spojovací řetízek patřily k povinné výbavě každého četníka. Byl to jednoduchý a účinný prostředek k poutání a používán byl u prvorepublikového četnictva po celou dobu jeho existence. Tato bezpečnostní složka nikdy neměla předpisem zavedena pouta. Obušek byl zaveden jako součást služební výbroje u všech četníků s výjimkou četnických důstojníků. Obušky byly nošeny pouze četníky zařazenými do tzv. semknutých oddílů nasazených při výtržnostech, demonstracích apod. Do běžné služby bylo obušky zakázáno nosit i za předpokladu, že se při ní hlídka střetne s demonstranty. Vrchní strážmistři používali obušky slabší. Služební píšťalku obdržel každý četník jako nedílnou součást výstroje. Prvořadě sloužila k přivolání pomoci, když byl četník v nouzi, nebo při pronásledování pachatele. Používána byla i k vydávání smluvených signálů semknutým četnickým oddílům při nasazení proti demonstrantům, nebo při výtržnostech.“⁶²

„Četnická služební šavle zavedena výnosem MV ze dne 14. září 1928, čís. 54231-13. Na šavli vázán trapez pro sbor strážmistrů, používaný v letech 1927-1930“.⁶³

5.3. Zbraně

⁶¹ Československo. Zákon č. 269/1936 Sb., Zákon o užívání vlajek, znaků a jiných symbolů, jakož i stejnokrojů a odznaků, a o opatřeních proti závadným označením. In Sbirka zákonů, Československá republika. 1920. [online]. 2015 [cit. 2016-02-02]. Dostupný z Internetu: <<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1936/076-1936.pdf>>.

⁶² Policie České republiky. Historie četnictva a policie, četnická výbava [online]. 2015 [cit. 2016-01-01]. Dostupný z Internetu: <<http://www.policie.cz/clanek/historie-cetnictva-a-policie-historie-cetnictva-a-policie.aspx?q=Y2hudW09NA%3D%3D>>.

⁶³ Policie České republiky. Historie četnictva a policie, chladné zbraně-šavle. [online]. 2015 [cit. 2016-01-01]. Dostupný z Internetu: <<http://www.policie.cz/clanek/historie-cetnictva-a-policie-historie-cetnictva-a-policie.aspx?q=Y2hudW09MTA%3D>>

Četnictvo disponovalo v letech 1918 - 1938 poměrně různorodou škálou zbraní. Z krátkých zbraní byli četníci vyzbrojeni pistolemi vz. 13, vz. 22 ráže 9mm, do vypotřebování zásob. Poté byla zavedena pistole vz. 24 ráže 9mm, která nahrazovala zastaralé modely. V poslední řadě byla nejúspěšnější pistolí vz. 27 ráže 7.65 Browning. Tato pistole byla vyráběna v letech 1927-1951 Českou zbrojovkou. Odhaduje se, že v těchto letech bylo vyrobeno cca 620 000 ks. Zejména v období Protektorátu Čechy a Morava byla tato československá zbraň oblíbená u německých policejních orgánů: GESTAPA, Bezpečnostní služby SD či Abwehru.

Základem dlouhých střelných zbraní byla puška Mannlicher, která tvořila hlavní pěchotní výzbroj rakousko-uherské armády. Tato puška jako dědictví první světové války byla modifikována do používaných četnických karabin vz.90 či vz.95 v rážích 8mm. Velkou změnou bylo zavedení krátké pušky vz.33 pro finanční stráž a četnictvo československé výroby. Tato puška byla konstruována na základě německého systému Mauser 98 v ráži 7.92 mm. V letech 1934-1942 bylo vyrobeno cca 25 300 kusů.

K dlouhým střelným zbraním navíc četnictvo používalo tzv. bodáky. Bodák sečná zbraň podobná noži, nasazovatelná na pušky či karabiny měla u četnictva svůj původ zejména v rakousko-uherské historii. Nejčastěji používané bodáky u četnictva: „Bodák pro karabinu vz. 90. Četnictvem používán v období let 1918-1935. Bodák pro pušku vz. 95. Četnictvem používán v období let 1918-1935 společně s karabinou vz. 95, i když v předpise o zbraních a střelbě četnictva vydaném Věstníkem četnictva čís. 13 z roku 1925 je uveden bodák vz. 95 pro karabinu, opatřený na nákrůžku muškou. Bodák pro karabinu vz. 95, věstníkem četnictva č. 13 z roku 1925 zmiňovaný vzor, používán v období let 1918-1935. Bodák pro pušku vz. 24, doposud nebyl nalezen předpis, který by jeho zavedení u četnictva upravoval. Podle signatury na hlavičce jílce je ovšem převzetí této zbraně četnictvem prokazatelné. Období ve kterém byla tato zbraň používána nelze jednoznačně vymezit. Bodák pro krátkou četnickou pušku vz.33 četnictvem zbraň používána od roku 1935.“⁶⁴

Použití zbraně četníků ve službě byla v porovnání s dnešní dobou stejně komplikovaná. Zákon č.299/192 sb o četnictvu sice formuloval základní oprávnění četníka v § 13. ,

⁶⁴ Policie České republiky. Historie četnictva a policie, chladné zbraně-bodáky. [online]. 2015 [cit. 2016-01-01]. Dostupný z Internetu: <<http://www.policie.cz/clanek/historie-cetnictva-a-policie-historie-cetnictva-a-policie.aspx?q=Y2hudW09OQ%3D%3D>>

„Četník službu konající má zákonem stanovená práva strážce civilní i vojenské, ale smí, šetře opatrnosti podle okolností případu potřebné, užití zbraně jen v těchto případech:

1. v případě nutné obrany, aby odvrátil násilný útok, jenž na něho byl učiněn aneb který mu bezprostředně hrozí nebo jímž se život jiné osoby ohrožuje;
2. jestliže nebezpečný zločinec, proti kterému četník zakračuje, na vyzvání četníkovy se nevzdá nebo se zdráhá opustiti svůj úkryt;
3. nelze-li jinak překonati odpor, směřující k zmaření jeho služebního výkonu;
4. aby zamezil útěk nebezpečného zločince, jehož nemůže jiným způsobem zadržeti.

Zakračuje-li četnictvo semknutě pod jednotným vedením a velením při shluknutích a sroceních lidu, platí o použití zbraní předpisy platné v tomto směru pro vojsko.⁶⁵

Nicméně četníci se museli řídit také § 65. četnické služební instrukce. Tato instrukce dále nařizovala:

„ Stejně jako dnes měl každý četník co nejvíce šetřit život a zdraví jak pachatele, proti němuž zasahuje, tak rovněž osob nezúčastněných a zbraň použít pouze v případě, kdy selhaly mírnější prostředky. Těmi se rozuměly:

1. při zprotivení:
 - a) napomenutí pronesené hlasem rozkazovacím
 - b) zatčení a
 - c) přiložení svěracích řetízků.
2. při zamýšleném pokusu o útěk:
 - a) napomenutí
 - b) pronásledování prchajícího honěním a
 - c) vyzvání osob nahodile přítomných, aby byly nápomocny k jeho dopadení.

Při použití zbraně četnictvem měl pak každý velitel oddělení povinnost o celé události telegraficky vyrozumět vojenského prokurátora při divisiním soudě, nadřízené zemské velitelství a ministerstvo vnitra. Dále musel v co nejkratší době vypracovat zprávu, v níž byl oznámen výsledek bezodkladného vyšetření. Výsledek soudního vyšetření muselo vždy obdržet i ministerstvo vnitra.⁶⁶

⁶⁵ Československo. Zákon č. 299/1920 Sb., o četnictvu. In *Sbírka zákonů, Československá republika. 1920*. [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z Internetu: <<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/056-1920.pdf>>.

⁶⁶ Burger, P. Policista.cz, Použití zbraně u četnictva. [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z Internetu: <<http://www.policista.cz/clanky/reportaz/940/>>.

6. „Speciální“ útvary četnictva

Četnictvo ve své historii disponovalo mnoha útvary se specializovaným výkonem činností. Tato činnost byla závislá na poloze, politické správě ČSR a přidělení proškolených četníků. Samotný druh činností byl odvozen od výkonu kompetencí četnictva a úkolování ministerstvem vnitra. Mezi tyto „speciální“ útvary patřily: Četnické pátrací stanice, Ústřední četnické pátrací oddělení, Četnické letecké hlídky, Četnické pohotovostní oddíly, Četnické silniční kontrolní stanice, Četnické pohraniční kontrolní stanice a Četnické eskortní stanice.⁶⁷

6.1. Četnické pátrací stanice

V roce 1928 byl pro potřeby výkonu kompetencí na úseku výkonu pátrací služby zřízen v organizační struktuře specializovaný útvar pod názvem ČPS (Četnická pátrací stanice). Podřízenost těchto stanic se dělila na dvě větve. Ve věcech bezpečnostních byla stanice podřízena příslušnému četnickému oddělení. Ve věcech kriminální služby byla stanice podřízena Ústřednímu četnickému pátracímu oddělení v Praze.

Pátrací činnost těchto stanic se soustřeďovala nejčastěji na zajišťování pátrání po pachatelích trestné činnosti, zajišťování důkazních prostředků, vedení evidence pátrací služby, v obvodech bez zřízení Četnických silničních kontrolních stanic spolupůsobily při prevenci silničního řádu a pořádku na veřejných komunikacích a místech. Zpočátku tyto pátrací stanice byly tvořeny pouze 4-6 četníky, od roku 1933 však bylo ustanoven nový organizační řád Zemským velitelstvím četnictva a tyto stanice byly organizovány následovně:

Velitel pátrací stanice v hodnosti vrchního strážmistra, jeho zástupce v hodnosti praporčíka, štábní strážmistr, štábní strážmistr pověřený funkcí kriminalistického technika a fotografa, dva strážmistři ve funkci řidičů služebního automobilu a motorového kola, strážmistr ve funkci vůdce služebního psa, dva četníci ve funkci kancelářských pomocníků. Počty četníků byly odlišné podle velikosti ovládaného samosprávného celku a počtu obyvatel v něm. Nejdůležitějším předpisem pro pátrací službu četnictva byl Výnos ministerstva vnitra č. 72.991/13 -1929 Prozatímní instrukce

⁶⁷ MACHUTOVÁ M. a kol., *Historie dopravní policie*, Praha. s.10-12. a dále MACEK, P., UHLÍŘ, L., *Dějiny policie a četnictva II.*, Praha. s. 66-67.

pro pátrací službu četnictva. „Služba pátrací zde byla definována následovně: „*soustavné stíhání pachatelů trestných činů a pátrání po osobách pohřešovaných a nezvěstných, po totožnosti neznámých mrtvol a po majitelích věcí a zvířat, jejichž původ má být zjištěn.*“ Způsob vedení jednotlivých pátracích pomůcek byl podrobně upraven v jednotlivých ustanoveních instrukce, včetně vzorů sloužících k jednotnému vedení pátracích pomůcek v celém četnickém sboru. Za účelem účinného postupu proti zločincům z povolání byl vytvořen celostátně fungující systém dohledu nad těmito osobami a vzájemného předávání zpráv o jejich pohybu a činnosti, do něhož byly zapojeny všechny četnické stanice a četnické pátrací stanice. Poslední ustanovení uvedené prozatímní instrukce se týkalo vyšetřování trestných činů a stanovilo v návaznosti na speciální ustanovení trestního řádu postup vyšetřování nejzávažnějších trestných činů (vražda, krádež, zhářství a padělání platidel).“⁶⁸

Na místě činu probíhala jeho dokumentace ve formě fotografie i náčrtku, vyhledávání a zajišťování stop. Pátrání po pachateli bylo prováděno po takzvané „*horké stopě*“ za využití služebního psa nebo na základě popisu udaného poškozenými nebo svědky. Druhý způsob pátrání po pachateli byl takzvaný „*deduktivní*“, ten probíhal za využití pátracích evidencí četnictva (vedených na četnických stanicích, pátracích stanicích nebo Ústředním četnickém pátracím oddělení) či spolupráce s veřejností oslovené prostřednictvím veřejného tisku nebo později vysíláním Bezpečnostního rozhlasu.⁶⁹

Je zřejmé, jaký rozvoj a jak značný kvalitativní posun zaznamenala pátrací služba četnictva za dobu dvacetileté existence samostatného československého státu. Je třeba uvést, že při výkonu pátrací služby bylo v uvedeném období využíváno kromě kriminalistiky a kriminologie i dalších specializovaných vědních oborů, jako jsou kriminální psychologie a psychiatrie, kriminální antropologie, soudní chemie, toxikologie, soudní lékařství a grafologie.⁷⁰

Důkazem, že četnictvo provádělo opravdu kvalitní pátrací službu byl fakt, že mezi četnictvem a kriminální policií se rozpoutala rivalita, která byla daleko starší než

⁶⁸ Dlouhý, M. [technet.idnes.cz. Století četnické kriminalistiky 1850-1945](http://technet.idnes.cz/stoleti-cetnicke-kriminalistiky-1850-1945). [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z Internetu: <http://technet.idnes.cz/stoleti-cetnicke-kriminalistiky-1850-1945-dxx-/vojenstvi.aspx?c=A140205_140306_vojenstvi_kuz>.

⁶⁹ Dlouhý, M. [technet.idnes.cz. Století četnické kriminalistiky 1850-1945](http://technet.idnes.cz/stoleti-cetnicke-kriminalistiky-1850-1945). [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z Internetu: <http://technet.idnes.cz/stoleti-cetnicke-kriminalistiky-1850-1945-dxx-/vojenstvi.aspx?c=A140205_140306_vojenstvi_kuz>.

⁷⁰ Dlouhý, M. [technet.idnes.cz. Století četnické kriminalistiky 1850-1945](http://technet.idnes.cz/stoleti-cetnicke-kriminalistiky-1850-1945). [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z Internetu: <http://technet.idnes.cz/stoleti-cetnicke-kriminalistiky-1850-1945-dxx-/vojenstvi.aspx?c=A140205_140306_vojenstvi_kuz>.

samotná republika Československá a „přispěla k tomu, že se velmi brzy prosadil dualismus ve vnitřních znaleckých institucích a v r. 1907 bylo založeno druhé ústředí pro fotografii a daktyloskopii při Okresním četnickém velitelství v Praze na Vinohradech. Oddělení daktyloskopie bylo v r. 1919 přeměněno na Ústřední daktyloskopickou stanici s působností pro celou republiku. V r. 1922 bylo u Poznávacího úřadu Policejního ředitelství zřízeno Četnické oddělení, které jednak podávalo znalecké posudky, jednak řídilo výkon četnické pátrací služby; v r. 1928 bylo přeměněno v Ústřední četnické pátrací oddělení. Dualismus byl znovu potvrzen zřízením Všeobecné kriminální ústředny v Praze výnosem ministerstva vnitra z r. 1929. Teprve k 15. březnu 1942 byly obě ústředny sloučeny v jedinou, která pak nesla název "Kriminální ústředna v Praze."⁷¹

6.2. Četnické letecké hlídky

„Četnické letecké hlídky (ČLH) byl název prvního leteckého policejního útvaru, který existoval v letech 1935 až 1939 na území Československa.“⁷²

„Branně bezpečnostní výbor poslanecké sněmovny rozhodl 12. června 1935 o zřízení Československé letecké policie (ČSLP). Československá letecká policie měla organizačně spadat pod státní policii a její pravomoci měly zahrnovat celé území státu, tedy jak města, tak také venkovské oblasti. Státní policie plnila své úkoly ve 30. letech pouze ve statutárních městech a na venkově působilo četnictvo, které se svým charakterem podobalo spíše vojenským útvarům. Ministerstvo vnitra rozhodlo nakonec o zřízení četnických leteckých hlídek, které spadaly organizačně pod četnictvo. Zařazení letecké policie pod četnictvo bylo finančně méně nákladné.“⁷³

„K 1. červenci 1935 bylo zřízeno pět četnických hlídek, a to v Chebu, u Liberce, Hradci Králové, Dolním Benešově a v Bratislavě. Četnické letecké hlídky měly vlastní piloty, telegrafisty, řidiče a kancelářské pomocníky. Do roku 1939 mělo být zřízeno celkem 15 četnických leteckých hlídek.“⁷⁴

⁷¹ krimi-spk.sweb.cz. Kriminální ústav Praha-historie . [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z Internetu: <http://krimi-spk.sweb.cz/05_preds/ku_pha.htm>.

⁷² FOJTÍK, J. *Policejní vrtulníky*. Praha, 2007. s. 173.

⁷³ FOJTÍK, J. *Policejní vrtulníky*. Praha, 2007. s. 13-14.

⁷⁴ Tamtéž, s. 14

Četnické letecké hlídky byly vybaveny letouny AERO AP-32, Škoda D-1, Letov Š-528, Beneš Mráz BE-51B, AVIA B-534, Beneš Mráz BE-50, Beneš Mráz BE-550, Letov Š-328, Aero A-100, Aero A-211 a Praga E-39.

6.3. Četnické pohotovostní oddíly

„V první polovině třicátých let 20. století začala mladá Republika Československá hledat vhodná opatření proti sílící hrozbě ze sousedního Německa, kde se k moci dostávala NSDAP (Národně socialistická německá dělnická strana) v čele s kancléřem Adolfem Hitlerem. Zajištění celistvosti území a zabránění útoku nepřítele v tehdejší Československu měla zajišťovat svojí novou obrannou doktrínou armáda, která výstavbou opevnění a celkovou modernizací dosáhla velmi vysoké kvality a profesionality. Státní policie se svou uniformovanou i tajnou policií působila zvláště v místech a městech s vysokou koncentrací obyvatelstva, zatímco četnictvo bylo vojensky organizovaným strážním sborem s působností na celém území ČSR.

Z tohoto důvodu zřejmě padlo rozhodnutí při hledání možnosti ochrany vnitřního pořádku a demokracie ministerstva vnitra právě na četnictvo.“⁷⁵

V letech 1933-1938 bylo na území Československa zřízeno třicet Četnických pohotovostních oddělení zejména v oblastech hranic s Německem, Polskem a Maďarskem. „... v rámci rezortu ministerstva vnitra v mírovém stavu podřízeny přímo okresním velitelstvím, kde působil důstojník četnictva v hodnosti poručíka až majora. Četnickému pohotovostnímu oddílu velel zkušený velitel v hodnosti vrchního strážmistra, který měl k dispozici zástupce v hodnosti praporčíka, dále instruktory v hodnosti štábních strážmistrů a řidiče autokarů, popř. služebních automobilů nebo motocyklů v hodnosti strážmistrů. Mužstvo pohotovostních oddílů tvořilo jednu až dvě čety nově přijatých četníků na zkoušku, kteří absolvovali četnickou školu a dále se zdokonalovali v teoretické i praktické znalosti u ČPO pod vedením jednotlivých instruktorů. Hodnosti četníků na zkoušku se udělovaly podle toho, jakou hodnost získali četníci během vojenské prezenční služby, tedy četník na zkoušku bez hodnosti, svobodník, desátník, četař až závodčí.

⁷⁵ cetnictvo.cz. ČETNICKÉ POHOTOVOSTNÍ ODDÍLÝ. [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z Internetu: <<http://www.cetnictvo.cz/cetnictvo/cetnicke-pohotovostni-oddily.htx>>.

Každému pohotovostnímu oddílu bylo přiděleno po jednom až dvou vícemístných autokarech značky Praga nebo Škoda; k dispozici oddíly měly také několik služebních automobilů Škoda, Praga nebo Zbrojovka a motocyklů Jawa.⁷⁶

Do výzbroje ČPO byly zařazeny také kromě resortní výzbroje lehké kulometry ZB vz.26, vojenské přilby vz.32, plynové masky vz.35 či vojenské ruční granáty. „Činnost četnických pohotovostních oddílů se skládala ze dvou základních služeb a to z obchůzkové a pohotovostní. Obchůzková byla standardním výkonem služby a spočívala v obchůzkách, resp. objížďkách služebním autokarem ve svěřeném služebním obvodu. Služba pohotovostní sestávala ze zákroků pod jednotným velením proti demonstracím a sročení obyvatelstva, jako výpomoc místním četnickým stanicím. V roce 1937, spolu se zřízením Stráže obrany státu, přibyla pohotovostním oddílům další role, a to v době válečné, resp. v době aktivace struktur praporů SOS. Jednalo se o přechod oddílů pod velením Ministerstva národní obrany, resp. pod velení jednotlivých velitelů praporů SOS, kde oddíly tvořili jeho dispoziční zálohu jako pohotovostní čety nasazované v místech s největší rizikovostí nebo v místech, kde došlo k napadení nebo úplnému vytlačení družstev SOS teroristickými skupinami Henleinovců ze svých stanovišť.“⁷⁷

V roce 1938 se ČPO staly významnou součástí při ozbrojených střetech v pohraničních oblastech. Díky dobrému výcviku a organizaci bylo zachráněno mnoho životů řadových četníku a českého obyvatelstva.

7. Stráž obrany státu

7.1. Vznik nové bezpečnostní složky

„Láska k vlasti jest neujšlechtilejší a nejpřirozenější lidský cit. Tento hluboký cit k rodné půdě a úcta k zákonům činí příslušníka Stráže schopným největších obětí při vykonávání služebních povinností. Povznáší jej vždy vědomí, že jeho poslušnost, věrnost, vytrvalost a obětavost jsou ve prospěch státního celku, jehož zájmům nutno podříditi i zájem vlastní.“

⁷⁶ cetnictvo.cz. ČETNICKÉ POHOTOVOSTNÍ ODDÍLY. [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z Internetu: <<http://www.cetnictvo.cz/cetnictvo/cetnicke-pohotovostni-oddily.htm>>.

⁷⁷ cetnictvo.cz. ČETNICKÉ POHOTOVOSTNÍ ODDÍLY. [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z Internetu: <<http://www.cetnictvo.cz/cetnictvo/cetnicke-pohotovostni-oddily.htm>>.

Československo ve 30. letech minulého století se začalo díky posílení nacistické strany NSDAP v Německu ocitát v ohrožení. Vzhledem k vývoji zahraniční politické situace a postupu některých evropských států se dalo předpokládat, že hrozící válečný konflikt bude zahájen bleskovým úderem, aniž by byl předtím formálně vypovězen. To vedlo ke strukturálním změnám v oblasti obrany státu. Už od roku 1926 byla součinnost četnictva a armády při ostraze hranic zajištěna danými předpisy G-IX-3 a na ně v roce 1931 navázal další předpis G-IX-6, který platil pro finanční stráž.

V roce 1936 byl vznesen návrh na založení nového strážního sboru SOS, neboli Stráž obrany státu. Ten měl být tvořen příslušníky již existujících sborů – četníky, finanční stráží a státní policií. V případě potřeby měly být k dispozici posily z řad veřejných zaměstnanců, jako byli zaměstnanci celních úřadů, členové obecní stráže bezpečnosti a také personál sloužící v pohraničních lesích. Primárně měla složka spadat pod politické úřady a ministerstvo vnitra a teprve v případě vyhlášení ostrahy hranic měla být pod velením vojenských těles. V roce 1936 bylo také vydáno vládní nařízení o Stráži obrany státu.

V tomto roce vznikla také organizační struktura SOS. Území ČSR bylo rozděleno na 38 politickosprávních obvodů a v každém z obvodů byl formován jeden prapor.⁷⁹

„Politickosprávní obvody tvořilo vždy několik politických okresů a velitelství praporů byla umístěna v sídlech tzv. hlavních politických úřadů, pouze u praporů Praha, Bratislava, Košice a Užhorod sídlila velitelství SOS na policejních ředitelstvích. Okresní velitelství Stráže tvořili přednosta hlavního politického úřadu – hlavi okresní hejtman (ev. policejní ředitel), jemuž byl celý prapor administrativně podřízen, vojenský velitel praporu v hodnosti majora až plukovníka pěchoty a odborní poradci přednosta hlav. pol. úřadu – vyšší úředník finanční stráže a vyšší důstojník četnictva. V době pohotovosti byly štáby praporů velitelsky zesilovány zpravidla dalším důstojníkem četnictva a štábním důstojníkem armády, který v terénu operativně řídil zásahy asistenčních čet Stráže. Nejvyšším velitelstvím Stráže bylo ministerstvo vnitra, kterému podléhala zemská velitelství Stráže, a jim okresní velitelství Stráže.“⁸⁰

⁷⁸ Lášek, R. Jednotka určení SOS, Praha, 2006. s. 3.

⁷⁹ Lášek, R. Jednotka určení SOS, úvodem. Praha, 2006. s. 5.

⁸⁰ Tamtéž, s. 14.

Základní taktická sestava jednotek SOS byla hlavním tématem porady ministerstva vnitra ze dne 31. března 1937. Bylo rozhodnuto, že základní prvek budou tvořit tzv. polní stráže, neboli družstva, která budou při pohotovosti rozmístěna na takticky důležitých místech v blízkosti hranice. Tato družstva byla předpisově složena ze 13 mužů, obvykle se však v praxi stavěla i silnější družstva. Jednotlivé prapory Stráže se na rozdíl od armády lišily v jednotlivých strukturách a jejich formy byly různé. Lišily se jednak organizačně a také početně. Počty družstev, čet a rot byly určovány velitelstvím příslušného armádního sboru s ohledem na dané úkoly. Faktory ovlivňující počet jednotek SOS byly hlavně šířka střeženého úseku, charakter terénu, počet a druh komunikací, početnost a národnostní složení obyvatel daného místa a také případná intenzita bojové činnosti nepřítele. Celkový počet příslušníků SOS byl v září 1938 přes 30 000 mužů, přičemž stavy praporů se pohybovaly od 400 do 2000 mužů. Celá sestava praporů se pak dělila podle specializace na zpravodajský a obranný sled a sled záloh. Mezi státní hranicí a čarou opevnění byl nasazen sled zpravodajský tvořený sledem pozorovacím a sledem odporu. Pozorovací sled zajišťoval obsazení důležitých přechodů a neměl provádět silnější obranu na místě. Tu měl za úkol sled odporu. Ten měl na starosti zastavit nepřítele palbou a donutit ho k organizovanému útoku, po jehož zahájení by se družstva SOS stáhla. Pro každé družstvo byla určena i stanoviště záložní a trasa ústupu.

Hlavním úkolem SOS bylo tedy chránit pásmo před opevněním. Jednotky měly chránit zabezpečovací zařízení na hranicích, zamezit slabšímu nepříteli průzkum, uzavírat hranice, pozorovat nepřátelské území a provádět výzvědnou i obrannou zpravodajskou službu. Pokud by se staly terčem silného útoku nepřítele, měly tyto jednotky ustoupit po smluvených trasách a dále zdržovat postup nepřátel na takticky výhodných místech. Současně měly přerušit na příhodných místech komunikaci, například pomocí záseků a záplav.

Mírový program SOS

„V mírové době fungovala Stráž obrany státu jen rámcově, prapory byly podřízeny hlavním politickým úřadům stálí příslušníci SOS vykonávali běžnou rezortní službu. V rámci této služby podávali zpravodajská hlášení pro potřeby SOS, která sestavovali pomocí pozorování příhraničí oblasti sousedního státu a pomocí zpravodajské sítě konfidentů, zpravidla placených. Ti byli vysíláni na území sousedního státu s úkolem shromažďovat informace vojenského charakteru. Velitelé praporů v

mírové době zajišťovali rozvoz výstroje, výzbroje a záložních dávek potravin k prvkům SOS (výbava pro jednotlivá družstva byla trvale uskladněna přímo na četnických stanicích nebo odděleních fin. stráže) a vyřizovali nezbytnou kancelářskou agendu (vypracování plánů boje, organizace a povolávání do kurzů apod.).⁸¹

Aktivní program SOS

Na druhou stranu pokud došlo k aktivaci SOS, tak ta měla probíhat postupným vyhlášením tří pohotovostních stupňů. V první fázi se jednalo o zpravodajskou pohotovost, kdy příslušníci Stráže měli zvýšit zpravodajskou činnost a velitelé měli být snadno dosažitelní, ať už v kanceláři či doma. Následující stupeň představovala velitelská pohotovost, kdy se velitelé měli trvale zdržovat ve služebních místnostech. Měli také za úkol dohlédnout na přípravu výstroje a výzbroje, přezkoušet plán pro pohotovost a připravit vše potřebné ke svolání vojenských posil a zajištění evidenčních vozidel. Třetím stupněm byla pohotovost praporu SOS, kdy hlavní starostí bylo co nejrychlejší doručení dekretů ke svolání vojenských posil. Na četnických stanicích probíhalo svolávání rychlých vozidel k přepravě strážců a shromáždění a vystrojení vojenských posil.

Služební předpis G- IX- 2

Koncepce dvoudílného služebního předpisu G-IX-2 byla navržena v roce 1937 a byl základním dokumentem pro fungování jednotek SOS. Předpis byl přísně tajný a každý výtisk musel být číslován. Měl být uschován u velitele pod dvojím zámekem a každý rok byla kontrolována evidence. Původní předpisy pro četnictvo pozbyly platnost a byly vyřazeny.

„I. díl předpisu G-IX-2 by určen pro velitele SOS na nižším stupni velení a obsahoval soubor zásad a ustanovení pro mírovou přípravu jednotek včetně přípravy výstroje a vyzbrojení. V přílohové části byly vzory formulářů pro vedení inventáře

⁸¹ Tamtéž, s. 14.

ústroje uloženého u příslušného družstva Stráže, vzor evidenčního listu pro vojenské posily a vzor tiskopisu určovacího dekretu do SOS.⁸²

7.2. Výstroj a výbroj SOS

Vše, co měl příslušník stráže SOS na sobě, bylo označováno jako ústroj a bylo dáno předpisem G-IX-2. Hlavními oděvními součástmi ústroje byly čepice, blůza, plášť, kalhoty, ovinovačky, nákrčníky, košile, podvlékačky, ponožky, břišní pás, boty a rukavice. Dále měli strážníci k dispozici tlumok, mošnu, jídelní nádobí, polní láhev, opasek a přezku, závěsník na bodák, zápisník, sumky, řemeny a řemínky, píšťalku, lopatku, stanový dílec, příkrývku, kapesní obvaz a elektrickou svítilnu. Oblečení strážníků bylo ušito z kvalitních látek, ale jak se později ukázalo, do bojových podmínek, ve kterých museli strážci čelit různým povětrnostním podmínkám, se vůbec nehodilo.

Výbroj každého příslušníka se dělila individuální a kolektivní. Individuální výbroj tvořila především odlehčená krátká puška vz. 33 ráže 7,92 mm Mauser. Vzhledem k velkému náboru nováčků byla později Stráž dovyzbrojena armádními puškami vz. 24, jelikož nebylo možné tak velkou objednávku „Mauserů“ realizovat. Dále měli mít strážci kromě jiného u sebe také tři granáty. Nezbytnou součástí individuální výbroje byla i plynová maska a přilba. Kolektivními zbraněmi pak byly lehké kulometry ZB vz. 26, osvětlovací pistole vz. 30 a také mapy, polní kukátko, nůžky na drát, kompas, někde dokonce i jízdní kolo.⁸³

7.3. První nasazení Stráže obrany státu

Dne 20. května 1938 byla ve 23:40 vyhlášena ministerstvem vnitra pohotovost všem praporům Stráže a bylo tak zahájeno její první nasazení. Bylo tak učiněno na základě informací o velkých přesunech německých vojsk, které se jevily Československu velmi podobně jako při obsazení Rakouska německou armádou. Od 22 hodiny probíhaly telefonická vyjednávání mezi veliteli a jednotlivými jednotkami a samotný nástup jednotek na československou hranici nastal v době od 1 do 6 hodiny ráno. Nástup byl značně komplikovaný, jelikož příslušníci se museli brodit na

⁸² Tamtéž, s. 22.

⁸³ Tamtéž, s. 37-39

hřebenech Krkonoš hlubokým sněhem. Celkem bylo zapojeno do akce 27 710 mužů. Ráno 21. května již byla hranice ukázkově zajištěna. Takovou obranou hranic zaskočili členové SOS nejen příslušníky německé národnosti, ale šokována byla celá Evropa. „Ráno 21. května bylo nic netušící obyvatelstvo v pohraničí šokováno rozsahem ostrahových opatření, při nichž čs. bezpečnostní složky dokázaly během několika hodin provést ukázkové zajištění hranic.“⁸⁴

„V pohraničí byla hlášena pouze zvýšená spojovací činnost, prováděna hlavně ordnerskými kurýry na motocyklech. Jedna z těchto jízd skončila tragédií – dva chebsští kurýři SdP se 21. května v časných ranních hodinách pokusili projet okolo hlídky SOS z města směrem na Františkovy Lázně. Když nereagovali na výzvy k zastavení, použil policejní strážmistr Koranda zbraň a jediným výstřelem smrtelně zranil oba unikající nacisty.“⁸⁵

„Jak vyplývá z chebského incidentu, příslušníci SOS vykonávali při pohotovosti hlídkovou službu nanejvýš disciplinovaně a ukázněně.“⁸⁶ Pohotovost jednotek SOS trvala od května 1938 až do září 1938. 12 září 1938 vypuklo po rozhlasovém projevu Adolfa Hitlera Sudetoněmecké povstání v česko-německém pohraničí.

7.4. Sudetoněmecké povstání

Toto povstání bylo pověstné teroristickými a sabotážními akcemi proti bezpečnostním složkám Československa a důležitým objektům jako byli celnice, četnické stanice, pošty či radnice. Dne 14. září 1938 bylo vyhlášeno stanné právo. Povstání eskalovalo dne 22. září 1938 kdy se nepokoje německého obyvatelstva a sabotážních skupin rozšířilo do oblastí Moravy a Slezska. Československá vláda jako odpověď na blížící se válečný konflikt s Německem a vnitrostátní pokus o revoluci vyhlásila ostrahu hranic a dne 23. září 1938 všeobecnou mobilizaci branné moci na základě §57. odst. 1 a 3 zákona ze dne 13. května 1936 č. 131 Sb.z. a n., o obraně státu. Při této mobilizaci bylo povoláno do zbraně 1 250 000 mužů.

Nejznámější incidenty při sudetoněmeckém povstání v září 1938 jsou incidenty v obcích Krajková a Habartov nedaleko Falknova, dnešního Sokolova. Při těchto incidentech přišlo o život 8 četníků. „ Ihned po příjezdu do Falknova bylo nám hlášeno, že blízké četnické stanice Habersbirk (Habartov) a Gossengrün (Krajková) byly ordnery

⁸⁴ Tamtéž, s. 78.

⁸⁵ Tamtéž, s. 78-79

⁸⁶ Tamtéž, s. 79

přepadeny a četníci povražděni. Stanice Habersbirk byla téměř vyvražděna a na stanici Gossengrün její velitel ubit a dva četníci odvedeni do zajetí.⁸⁷ . Surovost obou útoků jen reflektovala situaci ve zmíněném pohraničí kde bylo více jak 80% obyvatelstva německé národnosti. Četnické pohotovostní oddíly, které byly zařazeny pod jednotky SOS však za pomoci policejních jednotek z Falknova obě obce po těžkých bojích získala zpět a snažila se zabezpečit situaci proti několikanásobné přesile. Padli zde četníci: vrch. strážm. Josef Novák, strážm. Josef Brčák , strážm. Josef Falber, prap. Jan Koukol, strážm. Antonín Křepela a četník na zkoušku Vladimír Černý, Stanislav Roubal, Václav Ráž.

Nelze opomenout také incidenty v Horní Malé Úpě, Velké Úpě, Kořenově, Hrádku nad Nisou, Varnsdorfu, Chomutově, Králíkách, Litoměřicích, Liberci, či v Deštném v Orlických horách nebo na slovensko-maďarské hranici .⁸⁸ I zde přišlo o životy mnoho četníků, finančníků, policistů či vojáků. Podrobné statistiky a přesné počty úmrtí příslušníků jednotek SOS nejsou dodnes známy.

⁸⁷ Tamtéž, s.229.

⁸⁸ Tamtéž, s. 228-231

Závěr

Československá republika se snažila iniciovat a zřídit bezpečnostní sbor, který měl mít svým charakterem a organizací velký vliv na bezpečnostní situaci v republice. Povolání četníka v kontextu své doby přinášelo mnoho otázek a mnoho odpovědí. Náročnost tohoto poslání se nedá popsat v jedné bakalářské práci a proto si musíme uvědomit, že ve srovnání s dnešní dobou se hledělo především na sbor nikoliv jednotlivce. Nízký plat, nebezpečnost povolání či velké množství předpisů a nároků na jednotlivé četníky byl jen malý výčet toho, s čím se každý příslušník četnictva musel potýkat. Měnící se politická situace na konci třicátých let měla za následek ještě větší zostření napětí uvnitř sboru.

Četnictvo prošlo ve svém vývoji několikrát změnou organizační struktury a v dnešní době můžeme konstatovat, že tyto změny četnictvo neustále posouvaly kupředu. Zřízení specializovaných útvarů a zároveň velice dobrá úroveň četnictva v používání pátracích prostředků měly za následek další vznik a vývoj bezpečnostních sborů jako byl SNB, VB či současná Policie České republiky. Četnictvo stanovilo historický milník, který dnes nikdo nepřekoná.

Podrobnou analýzou historických pramenů a spisů vedených archivními fondy, jsem se snažil v bakalářské práci obsáhnout ta nejdůležitější fakta a předpisy, které četnictvo formovaly. Tato fakta poukazují i na jistý odkaz doby a postavení tehdejší společnosti, která zde byla tvořena velkou mírou i menšinami Němců, Maďarů, Poláků a Rusínů. Stejně tak jako vývoj četnictva jsem se snažil vystihnout ve své práci také vývoj samotné československé společnosti a to zejména v kapitole, která se věnuje problematice let 1936-1938, kdy byla naše společnost na pokraji krize. Tato krize ukázala i temné okamžiky této doby a nesmíme zapomenout na oběť největší, a to obětování lidského života na úkor vlasti. Je smutné, že se na obětované životy četníků, policistů, finančníků či vojáků vzpomíná jen zřídka. V linii bezpečnostních sborů a zkoumání takticko-služebných záležitostí se každý současný bezpečnostní sbor může poučit z tehdejších chyb. Takováto analýza by mohla i v budoucnu zachránit životy příslušníků bezpečnostních sborů. V dnešní době funkci, kterou dříve plnilo četnictvo zastávají v České republice policisté, celníci, vojáci či příslušníci Vězeňské služby a Obecní policie. Úroveň těchto sborů v dnešní době dosahuje mimořádných kvalit tak jako tomu bylo u četnictva v dobách minulých. Stejně tak jako přetrvávají klady, které s

sebou bezpečnostní složky nesou, tak bohužel přetrvávají i zápory jako jsou stále problémy s výstrojí a výzbrojí či nedostatečné finanční ohodnocení příslušníků za výkon těžké a náročné služby.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. FOJTÍK, J. *Policejní vrtulníky*. Praha : Naše vojsko, 2007. ISBN 978-80-206-0870-3.
2. GALAŠ, R. ČESKOSLOVENSKÉ ČETNICTVO 1918-1939, Praha. Autorský rukopis k připravované knize. Patronace Muzeum policie ČR, 2015.
3. LÁŠEK, R. *Jednotka určení SOS*, Praha: Codyprint, 2006. ISBN 978-80-90296-47-3
4. MACEK, P., UHLÍŘ, L., *Dějiny policie a četnictva II*, Praha: Police History 1999, ISBN 80-902670-0-9
5. MACHUTOVÁ, M. a kol., *Historie dopravní policie*, Praha: Milpo 2009, ISBN 978-80-87040-14-0.
6. NĚMEČEK, J., a kol. *České křižovatky evropských dějin*, Praha: Historický ústav AV ČR, 2010, ISBN 978-80-7286-156-9.
7. SLUŠNÝ, J. *Světové dějiny policie středověk, novověk*, Praha: Slávy dcera, 2006, ISBN 80-903725-2-X.

Elektronické zdroje

1. Dějepis.com, Rakouská monarchie v druhé polovině 19. století. [online]. 2015 [cit. 2015-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.dejepis.com/ucebnice/rakouska-monarchie-v-druhe-polovine-19-stoleti/>>.
2. Archiv René Kalivoda. Prozatímní zákon o zřízení C.K. Četnictva [online]. 2015 [cit. 2015-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.cetnictvo.cz/c-a-k-cetnictvo/vznik-c-k-cetnictva.htx>>.
3. Roubík, F. Pokusy o zřízení četnictva v Čechách [online]. 2015 [cit. 2015-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.primaplana.cz/news/pokusy-o-zrizeni-cetnictva-v->

[cechach/?utm_source=copy&utm_medium=paste&utm_campaign=copypaste&utm_content=http%3A%2F%2Fwww.primaplana.cz%2Fnews%2Fpokusy-o-zrizeni-cetnictva-v-cechach%2F](http://www.primaplana.cz/news/pokusy-o-zrizeni-cetnictva-v-cechach/).

4. Patracka.cz, Naše výzbroj a výstroj. [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z WWW: <http://www.patracka.cz/?p=44#more-44>.

5. Klátil, K. magazin.reenactor.cz. Historie uniformy Čs. četnictva – Z límce na rukáv, [online]. 2015 [cit. 2016-12-02]. Dostupný z WWW: <http://magazin.reenactor.cz/historie-uniformy-cs-cetnictva-z-limce-na-rukav/>.

6. Klátil, K. magazin.reenactor.cz. Historie uniformy Čs. četnictva – Jedenadvacítka po četnicku, [online]. 2015 [cit. 2016-12-02]. Dostupný z WWW: <http://magazin.reenactor.cz/historie-uniformy-cs-cetnictva-jedenadvacitky-po-cetnicku/>.

7. Galaš, R. Patracka.cz, Barvy četnických stejnokrojů. [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z WWW: <http://www.patracka.cz/?p=140#more-140>.

8. Dlouhý, M. technet.idnes.cz. Století četnické kriminalistiky 1850-1945. [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z WWW: http://technet.idnes.cz/stoleti-cetnicke-kriminalistiky-1850-1945-dxx-vojenstvi.aspx?c=A140205_140306_vojenstvi_kuz.

9. Policie České republiky. Historie četnictva a policie, četnická výbava [online]. 2015 [cit. 2016-01-01]. Dostupný z WWW: <http://www.policie.cz/clanek/historie-cetnictva-a-policie-historie-cetnictva-a-policie.aspx?q=Y2hudW09NA%3D%3D>.

10. Policie České republiky. Historie četnictva a policie, chladné zbraně-šavle. [online]. 2015 [cit. 2016-01-01]. Dostupný z WWW: <http://www.policie.cz/clanek/historie-cetnictva-a-policie-historie-cetnictva-a-policie.aspx?q=Y2hudW09MTA%3D%3D>.

11. Policie České republiky. Historie četnictva a policie, chladné zbraně-bodáky. [online]. 2015 [cit. 2016-01-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.policie.cz/clanek/historie-cetnictva-a-policie-historie-cetnictva-a-policie.aspx?q=Y2hudW09OQ%3D%3D>>.
12. Burger, P. Policista.cz, Použití zbraně u četnictva. [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.policista.cz/clanky/reportaz/940/>>.
13. krimi-spk.sweb.cz. Kriminalistický ústav Praha-historie . [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z WWW: <http://krimi-spk.sweb.cz/05_preds/ku_pha.htm>.
14. cetnictvo.cz. ČETNICKÉ POHOTOVOSTNÍ ODDÍLÝ. [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.cetnictvo.cz/cetnictvo/cetnicke-pohotovostni-oddily.htx>>.

Legislativní dokumenty

1. *Československo. Zákon o vzniku Československa otištěn podle znění publikovaného ve SBÍRCE ZAKONŮ A NAŘÍZENÍ STÁTU ČESKOSLOVENSKEHO, roč. 1918, částka II. ze 6. listopadu 1918, č.11.*
2. *Československo, Vládní nařízení č: 270/1936 Sb. o strážci obrany státu.* | 1936. Částka: 77/1936. [online]. 2015 [cit. 2016-10-03]. Dostupný z WWW: <[http://www.epravo.cz/vyhledavani-
aspi/?Id=6690&Section=1&IdPara=1&ParaC=2](http://www.epravo.cz/vyhledavani-
aspi/?Id=6690&Section=1&IdPara=1&ParaC=2)>.
3. *Československo. Zákon č. 299/1920 Sb., o četnictvu. In Sbírnka zákonů, Československá republika. 1920. částka LVI./1920.* [online]. 2015 [cit. 2016-15-02]. Dostupný z WWW: <<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/056-1920.pdf>>.

4. Československo. Zákon č. 269/1936 Sb., Zákon o užívání vlajek, znaků a jiných symbolů, jakož i stejnokrojů a odznaků, a o opatřeních proti závadným označením. In *Sbírka zákonů, Československá republika. 1920. částka 76/1936.* [online]. 2015 [cit. 2016-02-02]. Dostupný z WWW: <<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1936/076-1936.pdf>>.

Ostatní zdroje

Kromě výše uvedených zdrojů byly při zpracování bakalářské práce využity následující materiály:

- Rozhovor s Mgr. Radkem Galašem, policejním historikem, ze dne 10. 3. 2016.

Seznam příloh

Příloha A – Organizační struktura četnictva

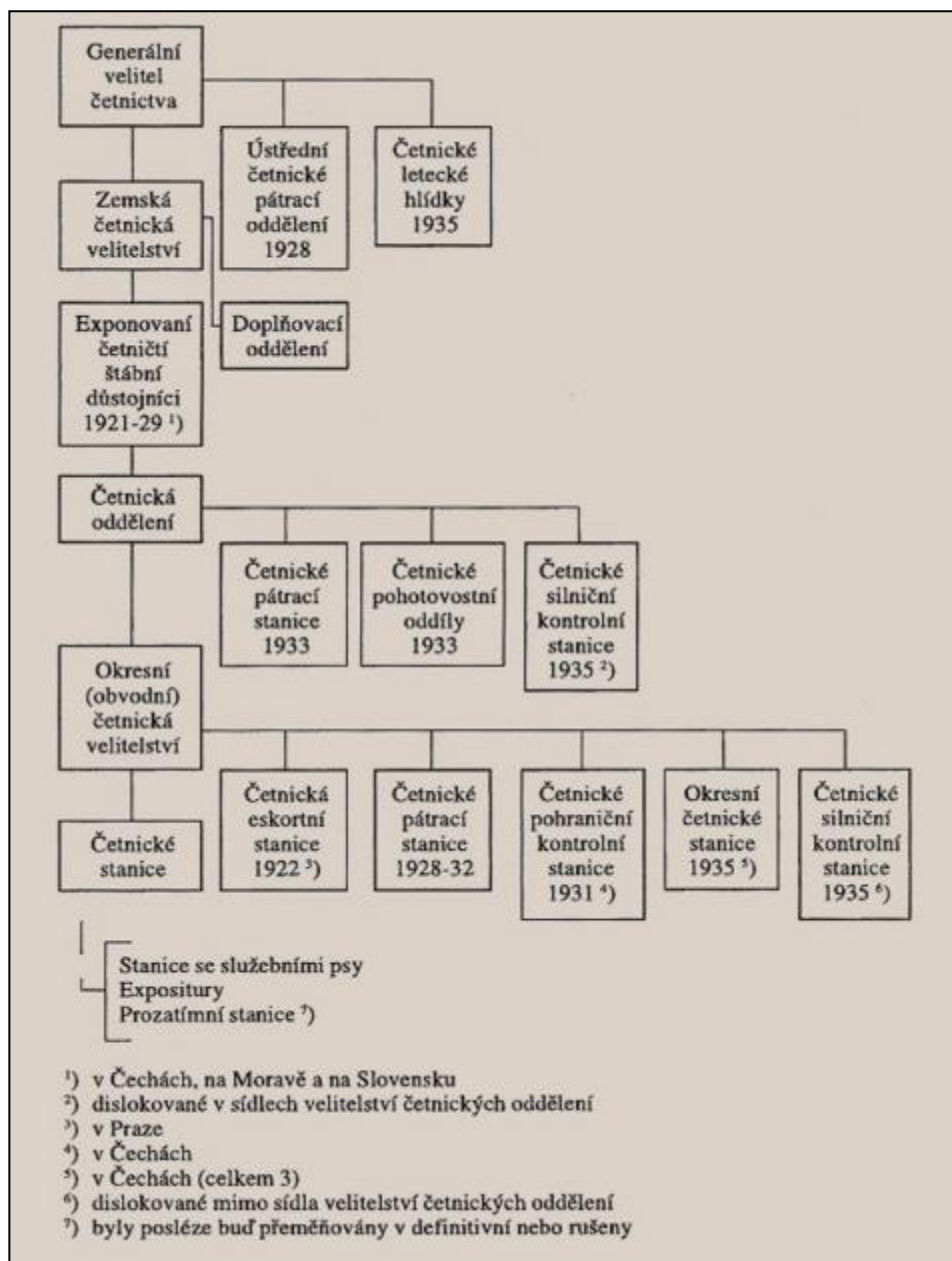
Příloha B – Hodnostní označení četnictva 1937-1939

Příloha C – Mapa dislokace praporů Stráže obrany státu, fotka příslušníků

Příloha D – Fotografie četnických stejnokrojů

Přílohy

Příloha A – Organizační struktura četnictva

zdroj^{1A}

^{1A} Cetnici.cz , Organisaace. [online]. 2015 [cit. 2016-03-03]. Dostupný z WWW: <http://www.cetnici.cz/organisaace.php>.

Příloha B – hodnostní označení četnictva 1937-1939

zdroj^{1B}

^{1B} Močoch, P. , Therezienstadt - hodnoti. [online]. 2015 [cit. 2016-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://therezienstadt.rajce.idnes.cz/hodnosti/#>>.

Příloha C – Mapa dislokace praporů Stráže obrany státu, fotka příslušníků

zdroj^{1C}

^{1C} Codyprint.cz. Přehled obvodů, velitelů, početních stavů a ztrát praporů SOS, Stráž obrany státu 1936-1939. [online]. 2015 [cit. 2016-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://codyprint.cz/sos/>>.

Příloha D – fotografie četnických stejnokrojů

zdroj^{1D}

zdroj^{2D}

^{1 D} Uniprex TRADE s.r.o., Československé četnictvo [online]. 2015 [cit. 2016-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://uniprex.cz/cetnictvo.html>>.

^{2 D} Muzeum Policie České republiky., Sbírký - stejnokroje [online]. 2015 [cit. 2016-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.muzeumpolicie.cz/sbirky/stejnokroje/>>.